

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

DOSYA
ARALIK 2024

3

SURİYE'DE YENİ DÖNEM: GÜNCEL DİNAMİKLER VE BÖLGESEL ETKİLER

İÇİNDEKİLER

- Oytun Orhan
3 BAAS REJİMİ YIKILDI: YENİ SURİYE, YENİ ORTADOĞU
- İbrahim Aydın
7 SURİYE'DE GELİNER DURUM VE MUHTEMEL GELİŞMELER
- Gökhan Batu
11 SURİYE'DE DEĞİŞEN DİNAMİKLER: İSRAİL-HİZBULLAH MÜCADELESİNİN GELECEĞİ
- Recep T. Teke
15 SURİYE DEVRİMİ'NİN YPG ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: RİSKLER VE FIRSATLAR
- Mehmet Çağatay Güler
19 SURİYE KRİZİNDE YENİ DÖNEM: RUSYA'NIN TUTUMU
- Çağatay Balcı
23 ESAD'IN DÜŞÜŞÜ VE İRAN: "35. EYALETİN KAYBI MI?"
- Arda Mevlütoğlu
27 MUHALİFLERİN TEKNOLOJİK İLERLEMESİ VE BAZI GÖZLEMLER
- Oğuzhan Demirdöğen
31 MUHALİFLERİN İLERLEYİŞİ VE SURİYE EKONOMİSİNE OLASI YANSIMALAR: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR
- Gökhan Erel
35 KÖRFEZ-SURİYE İLİŞKİLERİNDE 8 ARALIK 2024 ÖNCESİ/SONRASI

BAAS REJİMİ YIKILDI: YENİ SURİYE, YENİ ORTADOĞU

Oytun Orhan

Dr., ORSAM Levant Çalışmaları Koordinatörü

Suriye'de 2011 yılından bu yana devam eden siyasi kriz ve iç ve savaş 8 Aralık 2024'te Baas rejiminin yıkılması ile sonuçlanmıştır. Esad rejiminin yıkılması Irak'ın ABD tarafından işgali sonrasında Saddam rejiminin yıkılmasında olduğu gibi bölgedeki ittifak ilişkileri ile aktörler arası güç dengeleri açısından önemli değişimler yaratacak bir gelişmedir. Zira Suriye, jeopolitik açıdan kritik öneme sahip ve Ortadoğu sorunlarının tamamında rolü olan bir ülke konumundadır. Bu açıdan bakıldığında Suriye'de yeni dönem; Doğu Akdeniz'de güç mücadelesi, İsrail-Filistin sorunu, Lübnan, Irak, terör ve radikalleşme, etnik ve mezhepsel fay hatları,

İran-İsrail rekabeti gibi bölgenin en önemli meselelerine doğrudan etki edecektir. Suriye ise tamamen yeni bir döneme uyanmıştır. Suriye'de devlet kimliği ve yapısı, toplumsal ilişkiler ve ekonomik yapı köklü bir değişime uğrayacak; bu etkilerin sonuçları ise uzun vadede ortaya çıkacaktır. Ancak bu etkilerin hangi yöne doğru evrileceği; Esad sonrasındaki siyasi geçiş sürecinin nasıl şekilleneceğine, bu süreci hangi aktörlerin yönlendireceğine, rejimin çöküşünde rol oynayan farklı grupların aralarındaki uyum düzeyine ve bölgesel ya da bölge dışı aktörlerin Suriye'deki süreci hangi doğrultuda yönlendirmek isteyeceklerine bağlı olacaktır. Bu

Esad rejiminin sadece 12 günlük bir askerî harekât neticesinde yıkılmadığı ortadadır. Suriye muhalefetine 14 yıldır verdiği mücadele zaten Esad rejimini dışa bağımlı ve kendi içinde tükenmiş bir hâle getirmiş ve neticesinde bu kadar kısa sürede bir askerî başarı elde edilmiştir.

çalışma, söz konusu sorulara ışık tutmayı amaçlamakla kalmayıp aynı zamanda Suriye'de yeni dönemin uzun vadede ne tür bölgesel etkiler doğurabileceğine ilişkin bazı tespitlere de yer verecektir.

Suriye'de rejim karşıtı muhalefet hem siyasi hem de askerî açılarından yürütülmüş ve bunların her biri kendi içinde parçalı bir yapı arz etmiştir. Siyasi muhalefet ülke dışında örgütlenmek durumunda kalmış ve Suriyeli muhaliflerin uluslararası alanda tanınan meşru temsilciliğini İstanbul merkezli Suriye Ulusal Koalisyonu yürütmüştür. Suriye Ulusal Koalisyonu çatısı altında da Suriye Geçici Hükümeti oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra Kahire ve Riyad merkezli siyasal muhalif platformlar da söz konusu olmuştur. Bu siyasi yapılar kendi içinde ise farklı siyasi partileri, toplumsal kesimleri ve bağımsız figürleri barındırmıştır. Suriye krizinin süreç içinde askerî boyutunun öne çıkması ile rejim karşıtı muhalefetin ülke içindeki mücadelesini silahlı muhalifler yürütmüştür. Kökeni itibarıyla zaten çok parçalı olan ve Özgür Suriye Ordusu adı altında kendini tanımlayan yapılar kendilerine Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında oluşturduğu hareket bölgelerinde güvenli alan bulabilmiştir. Daha sonra bu yapılar Türkiye'nin de desteği ile

daha organize bir yapıya kavuşma çabaları çerçevesinde Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığına bağlı olarak Suriye Millî Ordusu (SMO) adı altında yapılanmıştır. Diğer taraftan İdlib merkezli silahlı muhalefet ayrı bir seyir izlemiştir. İdlib'de de çok parçalı bir durum söz konusu olmakla birlikte Heyet Tahrir Şam (HTŞ) zaman içinde bu gruplar arasında öne çıkmayı başarmış ve İdlib'de de kendisi ile ilişkili Kurtuluş Hükümetini kurmuştur. Esad rejimini 12 gün içinde yıkıma götüren askerî hareketin öncülüğünü HTŞ yapmıştır. Buna paralel olarak SMO grupları da YPG/PKK'ya karşı bir harekât başlatmış, Halep şehir merkezine doğu kandanından girmiş ve sonrasında bazı SMO grupları HTŞ öncülüğündeki harekâta katılmıştır. Sonuç olarak askerî harekât her ne kadar "Askerî Operasyonlar Komutanlığı" tarafından yürütülmüş olsa da operasyonun öncülüğünü HTŞ üstlenmiştir. Bu durum HTŞ'yi geçiş sürecinde belirleyici aktör olarak öne çıkaracaktır. Ancak Esad rejiminin sadece 12 günlük bir askerî harekât neticesinde yıkılmadığı ortadadır. Suriye muhalefetine 14 yıldır verdiği mücadele zaten Esad rejimini dışa bağımlı ve kendi içinde tükenmiş bir hâle getirmiş ve neticesinde bu kadar kısa sürede bir askerî başarı elde edilmiştir. Dolayısıyla HTŞ her ne kadar geçiş sürecinde

öne çıkacak olsa da ülkede sürdürülebilir ve kalıcı istikrar açısından geçiş sürecinin ardından güç paylaşımının nasıl yapılacağı belirleyici olacaktır. HTŞ ve lideri Ebu Muhammed Cevlani'nin kendisini kabul edilebilir bir siyasi aktör olarak sunma çabaları örgütün sadece güvenlik yapılanmasında değil siyasetin şekillenmesinde de belirleyici olmak istediğinin işareti olarak görünebilir. HTŞ'nin bu konuda İdlib'de Kurtuluş Hükümeti tecrübesi olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Zaten Esad rejimi yıkıldıktan hemen sonra ilan edilen Suriye Geçici Hükümetinin başkanlığını da Kurtuluş Hükümetinin başkanı üstlenmiştir.

Suriye'de devlet yapısına ilişkin ikinci önemli konu ise ülkenin üniter mi yoksa federal bir yapıya mı sahip olacağıdır. Suriye'de son askerî mücadeleler neticesinde Fırat Nehri'nin sınır oluşturduğu ikili bir yapı ortaya çıkmıştır. Ülkenin batısı muhaliflerin, doğusu da YPG/PKK'nın kontrolünde kalmıştır. Suriyeli muhalifler genel anlamda aşırı merkezîyetçi olmayan ama siyasi birliğe sahip bir ülke talep etmiştir. Ülkenin doğusunda ise mücadelenin henüz bitmediğini söylemek mümkündür. Birincisi yeni Şam yönetimi doğası gereği ülkesinin tamamında otoritesini tesis etmek isteyecektir ve YPG/PKK ülke-

nin en zengin bölgelerini elinde bulundurmaktadır. Dolayısıyla Şam ile YPG/PKK arasında bir güç mücadelesi kaçınılmazdır. İkincisi YPG/PKK'nın konumu içerden çok kırılgandır. Uzun zamandır zaten bölgenin baskın toplumsal kesimi olan Arap aşiretler YPG/PKK'nın otoriter yapısına, kendi kültürlerini uygun olmayan yönetim şekline, iktidar ve kaynak paylaşımındaki adaletsizliğe karşı ayaklanmaktadır. Suriye'de yeni durum Arap aşiretler ile YPG/PKK arasındaki bu çatlağı derinleştirecek ve yeni çatışmaları beraberinde getirecektir. Buna karşın YPG/PKK'nın mevcut konumunu anayasal zemine taşıyabilmesi için ABD, Avrupa ve İsrail'den destek bulabileceği söylenebilir. Özellikle İsrail'in Suriye'de oluşan yeni durumu fırsata çevireceğine ve YPG/PKK üzerinden federal bir yapıyı destekleyeceğine ilişkin güçlü işaretler söz konusudur. İsrail her şeyden önce Ortadoğu'da uzun vadeli strateji olarak Arap olmayan, Batı ve İsrail ile uyumlu siyasi yapıların kurulmasını desteklemektedir. Bu politika aynı zamanda bölgedeki Arap ülkelerinin parçalanarak zayıflamasını ve İsrail'e "tehdit" oluşturmasını da engelleyecek bir durumdur. İsrail bu çerçevede bir taraftan 1967'den bu yana Golan'da sürdürdüğü işgali daha iç kesimlere doğru genişletirken ülke genelinde de eşi-

Suriye'de yeni durum Arap aşiretler ile YPG/PKK arasındaki çatlağı derinleştirecek ve yeni çatışmaları beraberinde getirecektir. Buna karşın YPG/PKK'nın mevcut konumunu anayasal zemine taşıyabilmesi için ABD, Avrupa ve İsrail'den destek bulabileceği söylenebilir.

benzeri görülmemiş yoğunlukta hava saldırı gerçekleştirmektedir. Bu adımlar yeni Şam yönetiminin otoritesini ülke sathına yaymasını da engelleyerek YPG/PKK'ye yardımcı olacaktır.

Bölgesel güç mücadelesi ve etkiler açısından bakıldığında ise Suriye'de yeni dönemin ilk vurgulanması gereken sonucu ülkedeki İran etkisinin büyük oranda sonlandırılmasıdır. Suriye ve İran arasındaki stratejik ittifak 1980 yılında İran-İrak Savaşı'na kadar dayanmaktadır. Bu ittifak daha çok jeopolitik nedenlere dayanmakla birlikte kimlik ile bağlantılı unsurlar da bu ittifakın kuruluşu ve gelişiminde önemli rol oynamıştır. İran'ın Suriye üzerindeki etkisi iç savaş ile pekişmiştir. İran bu süreçte Esad rejiminin savaşçı bulma zorluğunu aynen Irak'ta olduğu gibi Şii milis yapılar ile kapatmıştır. Bu da Esad'ın güç kaybetmesine paralel İran'ı hem Suriye kurumları üzerinde hem de doğrudan Suriye sahasında en etkili aktör hâline getirmiştir. Çok uzun yıllar ve yoğun çabalar neticesinde oluşturulan bu etki kapasitesi neredeyse 12 gün içinde büyük oranda sonlandırılmıştır. İran'ın bölgede vekil güçler üzerinden oluşturduğu eksen büyük bir zaafa uğramış ve İran, Lübnan'a ve dolayısıyla İsrail'e erişiminde stratejik halka rolü oynayan Suriye sahasını kaybetmiştir. Bu durum ilk olarak İsrail-İran rekabetinde güç dengelerini kritik şekilde değiştirecektir. İran'ın Suriye'de boşalttığı sahalardan bir kısmı İsrail tarafından doldurulmakta ve YPG/PKK bölgesi İran'a

karşı bir tampon olarak kurgulanmaktadır. Dolayısıyla İran'ın Ortadoğu'ya erişim imkânları kısıtlanacaktır. Suriye'de iktidar değişimine bağlı olarak Lübnan içi dengelerin de önemli şekilde etkilenmesi beklenebilir. Lübnan tarihsel olarak Şam'ın etki alanı içinde olmuştur. Esad rejimi Hizbullah'ın Lübnan'daki yükselişinde önemli rol oynamıştır. Hizbullah şimdi Şam'da on yıldan fazla süredir çatıştığı kesimleri iktidarda görecektir. Bu faktör İran etkisinin sınırlanması ve İsrail'in güç kazanması ile birlikte düşünüldüğünde, Hizbullah'ın Lübnan içindeki konumunu zayıflatacaktır.

Sonuç olarak Suriye'de Esad rejiminin yıkılması sadece ülke içinde değil bölgesel çapta ve hatta mülteciler boyutu ile uluslararası alanda etkiler doğuracaktır. Suriye'den yeni göç dalgası riskinin büyük oranda ortadan kalktığı ve Suriyelilerin evlerine geri dönüşü açısından daha uygun koşulların olduğu söylenebilir. Ancak bunun gerçekleşmesi açısından hem yeni Suriye yönetiminin hem de uluslararası toplumun atması gereken adımlar söz konusudur. Suriye yönetiminin temel sorumluluğu, kapsayıcı bir yönetim modeli tesis etmek olup uluslararası toplumun da Suriye'nin çabalarını desteklemek amacıyla ülkenin yeniden inşa sürecine odaklanması gerekmektedir. Böylece Suriye'de sürdürülebilir bir istikrar sağlanabilir ve Suriye çevresine istikrarsızlık yaymaktan ziyade katkı sunan bir aktöre dönüşebilir.

SURİYE'DE GELİNER DURUM VE MUHTEMEL GELİŞMELER

İbrahim Aydın
ORSAM İcra Direktörü

Ortadoğu'da yakın tarihin en ölümcül ve en yıkıcı iç savaşı Suriye'de yaşandı. 2011 yılında başlayan iç savaşın onuncu yılında, çatışmalar stabil hâle gelmiş ve bu süreçte ülkede yarım yüzyıl hüküm süren güçlü merkezî sistem dağıtılmıştı ancak Esad rejiminin sonu getirilememişti. Suriye'deki muhalif güçlerin 27 Kasım 2024 tarihinde başlattığı yeni askerî hareketin onuncu gününün sonunda ise başkent Şam'ın muhalif güçlerin eline geçmesiyle Esad rejimi de sonlandırılmış oldu. Böylece Suriye'de yeni bir süreç de başladı.

YENİ SÜRECE NASIL GELİNDİ

2011 yılı itibarıyla Ortadoğu'daki rejim muhalifi kitlesel hareketler Suriye'ye de sıçramış, rejim güçlerinin gösterilere sert müdahalesi, olayları sivil direnişten çatışmaya dönüştürmüş, rejim karşıtı askerî muhalefetin doğuşu ile de çatışmalar iç savaşa evrilmişti.

İç savaş 2014 yılı başına kadar görece de olsa iç dinamiklerle ilerlerken radikal dini grupların Suriye'ye geçerek iç savaşa dâhil oluşları ve dış güçlerin savaşa doğrudan müdahaleleri iç savaşın şiddetini ve boyutunu kökten değiştirdi. 2020 yılına gelindiğinde

50 yılı aşkın süredir Esad rejiminin baskısı altında kalan Suriye halkının, muhalif silahlı güçlerin her gittiği yerde kendilerine verdiği destekle konuyu bir nevi "halk hareketi" boyutuna taşımasının da sonuç üzerinde etkili olduğunu zikretmek gerekir.

ülke; farklı siyasi ve askerî vekalet güçleri tarafından kontrol edilen farklı nüfuz bölgelerine ayrıldı. İdlib bölgesinde 34 Türk askerinin şehit edilmesi üzerine Türkiye'nin, 27 Şubat 2020 tarihinde Afrin'in batısında rejim güçlerine yönelik gerçekleştirdiği Bahar Kalkanı Harekâtı sonrasında ise rejim güçleri ile muhalifler arasında oluşan askerî denge iç savaşın stabil bir hâl almasını sağladı ve bu durum günümüze kadar da sürdü. Aslında Suriye sahasında ortaya çıkan bu stabil durum, Şubat 2022'de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlaması üzerine Rusya'nın Suriye'den Ukrayna'ya kuvvet kaydırmak zorunda kalması sonrasında riske girmiş ve Suriye rejim güçlerine yönelik Rusya desteğinin zayıflaması bölgede bir güç boşluğu yaratmıştı. Ekim 2023'te İsrail ile Hamas arasında başlayan savaş ve akabinde çatışmaların Lübnan'a sıçramasıyla birlikte İran destekli milis güçlerin Lübnan cephesine kaydırılması, bölgede mevcut boşluğu daha da belirgin hâle getirmiştir. Esad'ın endişe ettiği durum nihayetinde vuku bulmuş; Gazze Savaşı'nın Lübnan'a taşması, Suriye'yi bir cephe ülkesi konumuna getirmiştir. Üstelik bu durum Suriye yönetiminin çok yıprandığı ve zayıfladığı bir döneme denk gelmiştir.

Muhaliflerin gerçekleştirdiği askerî hamlede hem muhalif-

lerin hem de Türkiye'nin Şam ile yürüttüğü siyasi çözüm ve normalleşme süreçlerinden bir sonuç alınamamasının etkili olduğu söylenebilir. Suriyeli muhalif güçler, 27 Kasım itibarıyla başlattıkları askerî harekât ile kayda değer bir direnişle karşılaşmadan kısa sürede başkent Şam dâhil bölgede kontrolü sağladı. Bunun nedeni basitti; geçmişte Rusya uçaklarının havadan, Hizbullah ve İran destekli milis grupların da karadan desteği ile askerî harekâtı sürdüren Suriye rejim güçleri her iki destekten de mahrum kalmıştı. Böyle bir atmosferde, bu çaptaki bir saldırıya direnmesi de mümkün değildi; nitekim direnemedi.

Bu noktada 50 yılı aşkın süredir Esad rejiminin baskısı altında kalan Suriye halkının, muhalif silahlı güçlerin her gittiği yerde kendilerine verdiği destekle konuyu bir nevi "halk hareketi" boyutuna taşımasının da bu sonuç üzerinde etkili olduğunu zikretmek gerekir. Netice itibarıyla Suriye'de rejim çöktü, Esad ülkeden kaçtı ve yeni rejimin kuruluşu gündeme geldi.

TÜRKİYE'NİN SURİYE YÖNETİMİNİN YENİDEN İNŞASINA KATKI ALANLARI

Suriye iç savaşı, süreç içerisinde özellikle politik ve askerî açıdan bölgesel ve küresel gü-

venlik ilişkilerini etkilediği gibi gerek gelinen nokta gerekse ülkede kurulacak düzen itibarıyla yeni düzeni de etkileyecektir. Bu çerçevede Türkiye'nin süreç içerisindeki etkin pozisyonu, yeni süreçte de devam edecektir veya etmelidir. Bu durum Türkiye için fırsat alanları da yaratacaktır. Bu bağlamda, Suriye iç savaşında gelinen aşamada Türkiye'nin kazanan taraf olarak değerlendirildiği görüşler dile getirilmektedir. Söz konusu değerlendirme Türkiye-Suriye ilişkilerinin yeni rejimle birlikte daha ileri bir düzeyde seyredeceğini ortaya koymaktadır ve Türkiye'nin Suriye'de daha etkin bir rol üstleneceğini işaret etmektedir. Ancak Türkiye'nin Suriye meselesinde ödediği bedeller göz önünde bulundurulduğunda, gerek ahlaki gerekse hukuki açıdan en fazla söz hakkına sahip ülke olması son derece doğal bir durumdur. Değerlendirilmesi gereken konu, Türkiye'nin bu etkiyi nasıl kullanacağıdır.

Bütün bunlara rağmen özellikle geçiş sürecinin yönetimi ve yeni dönemin inşası noktasında Suriye'nin yeni yönetimi kadar Türkiye'yi de zor bir sürecin beklediği ifade edilebilir. Bu çerçevede Türkiye açısından Suriye'nin yeni yönetimine katkı sunması gereken konular olarak şu hususlar zikredilebilir;

- Suriye'nin toprak bütünlüğü başta olmak üzere istikrar ve güvenliğin inşası ve korunması, bu çerçevede Suriye dışı bir yapılanma olan PKK/YPG terör örgütünün Suriye'deki varlığının sonlandırılması, en azından sınırlandırılması ve bölgenin tamamen terörden arındırılması, benzer şekilde Suriye'nin istikrarsızlaştırılmasına etki edebilecek diğer gruplar içerisindeki yabancılar ile kamplarda ve cezaevlerinde bulunan DEAŞ mensuplarının ülkeden çıkartılması ya da etkin kontrolü,
- Muhalefetin parçalı yapısı dolayısıyla ulusal uzlaşmanın sağlanması,
- Aynı şekilde muhalefetin askerî kapasitenin güçlülüğüne rağmen sivil yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi, bu anlamda devlet kurumlarının kesintisiz hizmetinin sağlanması ve yeniden inşası,
- Yeni yeni anayasa çalışmalarının başlatılması ve gerekli anayasa komisyonunun "ortak katılımı" oluşturulmasının sağlanması,

Türkiye'nin Suriye meselesinde ödediği bedeller göz önünde bulundurulduğunda, gerek ahlaki gerekse hukuki açıdan en fazla söz hakkına sahip ülke olması son derece doğal bir durumdur. Değerlendirilmesi gereken konu, Türkiye'nin bu etkiyi nasıl kullanacağıdır.

- Askeri güçler içerisinde riskli grupların bir şekilde silahsızlandırılması, kalan unsurların bir emir-komuta içerisinde birleştirilmesi ve disiplinin tesisi ile dağıtılan ordu birliklerinin geride bıraktığı silah ve mühimmatın kontrolü,
- Bölge ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi ve birlikte çalışma zorunluluğu kapsamında İran ve Irak'ın memnuniyetsizlikleri,
- ABD'nin özellikle terörizm ve güvenlik konularında YPG hassasiyetinin yapısal bir sonuç ortaya çıkarmasının önlenmesi,
- Konunun Ukrayna ve Gazze gibi dış gelişmelerin gölgesinde ele alınma riskinin yönetimi,
- Türkiye'deki sığınmacıların sağlıklı bir şekilde ve gönüllülük esasıyla dönüşünün uygun zemininin sağlanması konuları sayılabilir.

Tüm bu hususlar müzakere edilirken; Türkmenlerle ilgili hassasiyetlerden sarfınazar edilmeden, Suriye'deki bütün gruplara eşit mesafede olunması, ortak ve mütevazî bir dilin kullanılması da gelişmeleri kolaylaştıracaktır.

SURİYE'DE DEĞİŞEN DİNAMİKLER: İSRAİL-HİZBULLAH MÜCADELESİNİN GELECEĞİ

Gökhan Batu

ORSAM, Levant Çalışmaları Uzmanı

GİRİŞ

Muhaliflerin 27 Kasım 2024 tarihinde başlattıkları harekât Suriye iç savaşındaki dengeleri bütünüyle değiştirmiştir. Bu hamleyle beraber ortaya çıkan manzara, rejimin algılanan kapasitesi ile gerçekteki kabiliyetleri arasında ciddi bir fark olduğunu göstermiştir. Rejim ordusunun muhaliflerin taarruzuna mukavemet edememesi ve en önemli iki destekçisi olan İran ve Rusya'nın desteğinin yetersiz kalmasıyla birlikte 8 Aralık sabahında Baas iktidarı yıkılmıştır. Rejimin çöküşünün, periferideki bütün aktörleri ve bunların dâhil olduğu bölgesel

meseleleri doğrudan etkileyen sonuçları olacaktır. İsrail-İran rekabeti ve bunun İran adına bölgedeki en önemli temsilcisi olan Hizbullah'ın ortaya çıkacak bu yeni güç dengesinden nasıl etkileneceği ise bunlar arasında öncelikli gündem maddesidir.

SURİYE'DE DEĞİŞEN DENGELER

Suriyeli muhalifler, 27 Kasım'da İdlib'ten başlattıkları hareketle rejimi hızla geriletirerek Halep ve Hama'yı rejimden arındırmış, Humus merkeze girmiştir. Öte yandan güneydeki muhalif unsurlar da mobilize olarak Kuneytire, Deraa ve Süveyda gibi bölgeler-

Lübnan Hizbullahı, rejimin çöküşüyle beraber, muhalif ilerleyişinden en büyük zararı görecektir. Bu yapının İran'dan destek alamaması durumunda da Lübnan'daki iç dengeleri de kapsayan geniş bir yelpazede çok boyutlu sorunlarla mücadele etmek zorunda kalacaktır.

de kontrolü sağlamış ve Şam yönünde ilerlemeye başlamışlardır. Ukrayna Savaşı dolayısıyla bölgeden güç kaydıran Rusya'nın bölgedeki hava gücü oldukça kısıtlı kalmıştır. İran ve Lübnan Hizbullahı da İsrail'le yaşadığı savaş dolayısıyla yıpranmış, dolayısıyla rejime destek vermekte yetersiz kalmıştır. Hasan Nasrallah ve Haşim Seyfeddin'in İsrail tarafından öldürülmesi sonrasında Hizbullah Genel Sekreterliğine getirilen Naim Kasım, giderek artan endişelere paralel olarak ancak 5 Aralık'ta Suriye rejimine destek olacakları açıklamasını yapmıştır. Hama'nın düşmesi sonrasında bazı Hizbullah unsurlarının, rejime destek vermek üzere sınırı geçtiğine dair iddialar bulunmaktaysa da bunların henüz muhalif ilerleyişini durduracak kapasitede olmadığı ifade edilebilir. Sonuç olarak 11 gün gibi kısa bir sürede Şam'a giren muhalifler 54 yıllık Esad rejimi ve 61 yıllık Baas iktidarını yıkmıştır. Bütün bu süreç boyunca Heyet Tahrir Şam (HTŞ) iki yönlü bir strateji izlemiştir. Sahadaki ilerlemesi sırasında Lazkiye, Tartus da dâhil olmak üzere rejim unsurları kontrolündekiler haricinde hiçbir bölgeye müdahale etmeksizin doğrudan Şam'a yönelmiş, Rusya ve ABD destekli hiçbir yapıyla çatışmamıştır. Bu kapsamda tek hedefini "Esad rejimini yıkmak" olarak tanımlayarak başka bir

ajandası olmadığını vurgulamıştır. Söylem düzeyinde de bunu teyit eden örgüt, geçmişle de bağlantılı olarak radikal imajını toparlayacak bir strateji geliştirmeye çalışmıştır. Bu iki yönlü stratejiye, sahadaki kazanımlarına paralel olarak ülkedeki tüm dini ve etnik unsurlara müsamaha gösterdiğine ilişkin pratik uygulamalar eşlik etmiştir. HTŞ Lideri Ebu Muhammed el-Cevlani, 6 Aralık'ta CNN International'a verdiği röportajda da amaçlarının Suriye rejiminin varlığını sonlandırmak olduğunu açıkça ifade etmiştir. Radikalizm suçlamalarını ise "değiştiği ve olgunlaştığı" vurgusuyla açıklamıştır.

HİZBULLAH VE İSRAİL: ÇATIŞMALARIN GÖLGESİNDE KIRILGAN DENGELER

Lübnan Hizbullahı, rejimin çöküşüyle beraber, muhalif ilerleyişinden en büyük zararı görecektir. Bu yapının İran'dan destek alamaması durumunda da Lübnan'daki iç dengeleri de kapsayan geniş bir yelpazede çok boyutlu sorunlarla mücadele etmek zorunda kalacaktır. Zira 27 Kasım'da, İsrail'le yapılan ateşkes anlaşmasıyla birlikte Hizbullah için en önemli gündem maddesi savaş sırasında yaşadığı kayıpların telafisi ve toparlanma olmuştur. Zira 8 Ekim 2023'ten

ateşkese kadar geçen sürede örgüt büyük darbe yemiş ve çok sayıda savaşçısını kaybetmiştir. Oransal olarak örgüt asıl büyük kaybı lider kadrosundan verse de ana omurgasını ve kapasitesini korumayı başarmıştır. Hizbullah'ın, envanter ve altyapı açısından uğradığı tahribat da son derece kritiktir. Ancak bu kayıplar da maliyetleriyle beraber telafi edilebilir bir konudur. Buna karşılık örgüt, toparlanmak için İran'ın desteğine yoğun olarak ihtiyaç duymaktadır. Muhaliflerin İdlib'ten güney istikametindeki ilerleyişi ise bu desteğin sağlandığı lojistik yollardaki geçişi kapatmıştır.

İsrail açısından kuzeydeki ateşkesin kırılmasına rağmen sınır hattındaki halkın yaşadıkları bölgelere tedricen geri dönmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda hükümet kanadında bir rahatlama söz konusudur. Ancak bu durum zayıflamakla birlikte Hizbullah'ın devam eden kapasitesi nedeniyle tam anlamıyla güvenliğin temin edildiği anlamına gelmemektedir. İsrail'in, ateşkes kapsamında sınır hattındaki koridorda mevcudiyeti ve buralardaki altyapıyı tahrip etmesi de bunu doğrulamaktadır. Diğer yandan İsrail, ateşkes sürecinde ABD tarafından iletilen ek mektup sayesinde manevra alanı bulmuş ve anlaşmanın ihlal edildiği iddiasıyla 8 Aralık'a kadar örgüte yönelik yüzün üzerinde saldırı düzenlemiştir. Dahası Hizbullah'ı açıkça tehdit etmeye devam etmektedir. 7 Ekim sonrasında Beyrut, Şam ve Halep'teki havaalanlarını baskı altına alan İsrail, Suriye-Lübnan sınırındaki geçişleri de hassasiyetle takip etmekte ve saldırılar düzenlemektedir. Dolayısıyla Suriye'deki gelişmeler Hizbullah'ın, İsrail'le devam eden çatışma riski bağlamında ciddi bir varoluşsal tehdiye dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Gazze'de devam eden çatışmalar ise İsrail kamuoyunda daha fazla

merkeze oturmuştur. Mevcut durumda şehrin kuzeyinden güneyine kadar birçok bölgede çatışmalar yaşanmaktadır. Asimetrik yöntemlerle mukavemet gösteren Gazzeli gruplarla çatışmanın kısa vadede çözülmesi zor görünmektedir ki bu bağlamda rehinelere durumu da iç kamuoyunu fazlasıyla meşgul etmektedir.

İSRAİL-LÜBNAN ATEŞKESİ: SURIYE SAHASINDA OYUNUN DEĞİŞEN KURALLARI

2006 yılında beklenmedik bir şekilde topyekün savaşa dönüşen olaylar ve savaşın her iki tarafta da neden olduğu karmaşık sonuçları, İsrail-Hizbullah arasında 2023 yılına kadar stratejik bir denge kurulmasına neden olmuştur. İsrail adına savaş sonrası süreç, 2010 yılı sonrasında artan bir şekilde asimetrik savaşa hazırlık ve olası kapsamlı savaş için optimum koşulların sağlanmasına yönelik saldırılarla geçmiştir. Bunların kapsamı, karşılıklı olarak "olabildiğince kısıtlı" tutulmuştur. Ancak oyunun kuralları Suriye sahasında değişmektedir. Lübnan sahasında gözlemlenen itidal üzerine kurulu statüko, Suriye'de İsrail'in düzenlediği stratejik saldırılar üzerinden dönüşüme uğramıştır. Bu kapsamda İsrail tarafından -İran destekli diğer aktörlerle beraber- Hizbullah unsurlarına çok sayıda saldırı düzenlenmiştir. Bu strateji, 2019-2023 arasında Gazze'de Filistin İslami Cihadi'nin hedef alınmasına karşılık Hamas'ın hedef alınmaması ve bu örgütün Lübnan'ın güneyinde hedef alınmasıyla paralellik göstermektedir.

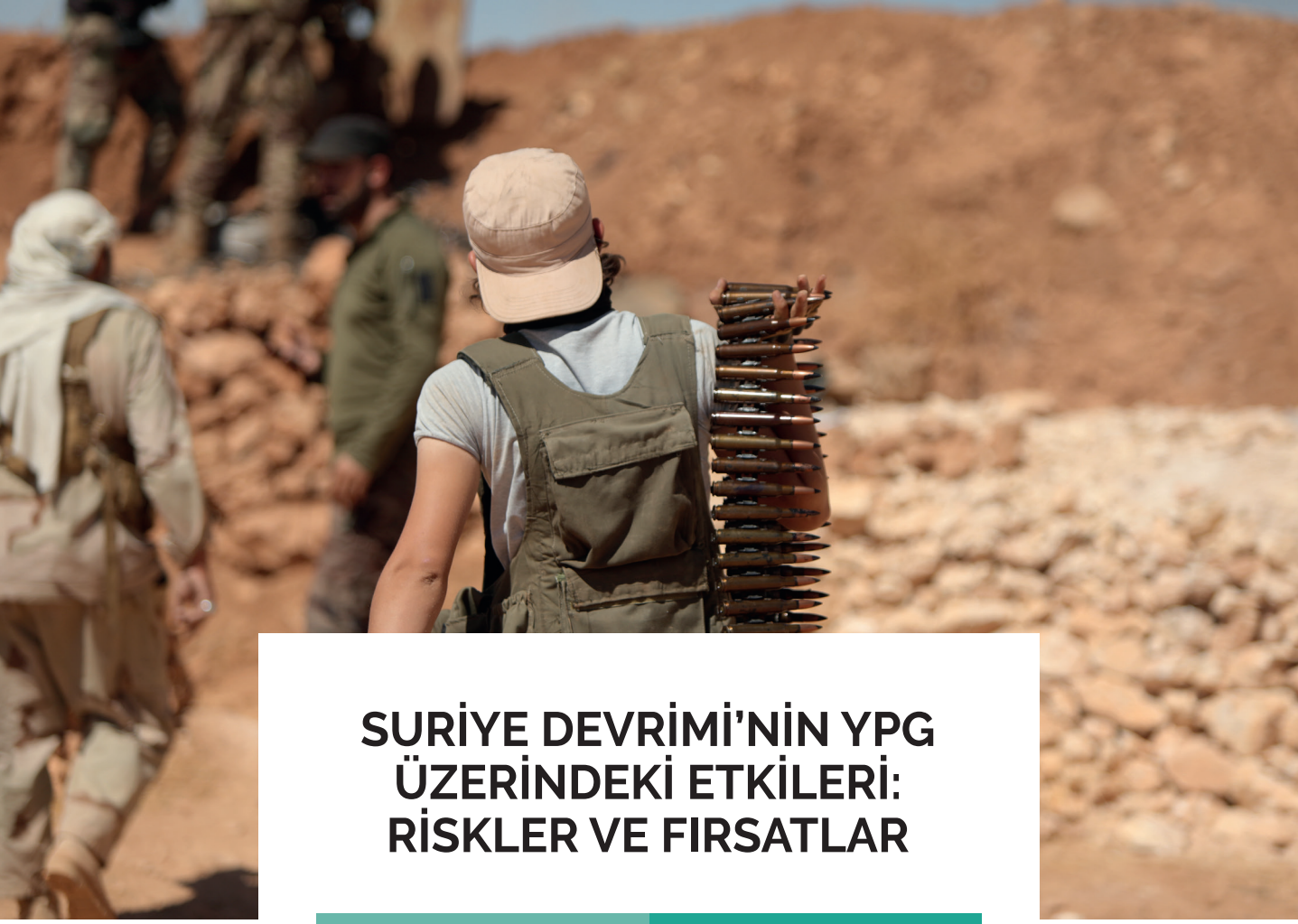
Öte yandan Rusya'nın da Suriye'den çekilmesi, İsrail açısından kritik bir gelişmedir. Keza İsrail, 7 Ekim saldırılarına kadar Suriye'deki saldırılarını, hava sahasını kontrol eden Rusya ile Hmeymim'deki askerî üsle

kurulan "gerginliği azaltma mekanizması" üzerinden Moskova ile koordine etmiştir. 7 Ekim sonrasında bu durum daha karmaşık bir hâl almışsa da genel olarak Rus varlığı, İsrail'in İran destekli aktörlere yönelik saldırıları açısından hassasiyet oluşturmaya devam etmiştir. Söz konusu çekilme sonrasında İsrail'in Suriye'de daha geniş bir manevra alanına sahip olacağını değerlendirmek mümkündür. İsrail'in, güvenlik risklerini gerekçe göstererek 8 Aralık 2024 itibarıyla Kuneytire ve mücavir alanlara 12 km kadar sarkması da bunu doğrulamaktadır.

SONUÇ: HİZBULLAH İÇİN ZOR BİR DÖNEMİN BAŞLANGICI

Suriye'deki gelişmeler, İran'ın bölgesel vekalet savaşının yediği en büyük darbe niteliğindedir. İran'ın Suriye iç savaşına müdahil olmasındaki temel gerekçe olan Tahran-Beyrut lojistik aksı kırılmış, Irak üzerinden milis mobilizasyonu sağlama çabaları da akim kalmıştır. Tahran'ın Basra Körfezi'n-

den Doğu Akdeniz'e kadar nüfuzunu yaydığı konjonktürün artık geçerli olmadığı ifade edilebilir. Sonuç olarak İsrail'i çevreleyen İran destekli yapılar adına en önemli cephelerden birisi de bu şekilde çökmüştür. Bu bağlamda İsrail üzerindeki baskı, Hizbullah'ın akıbeti ile de ilişkili olarak daha da zayıflayacaktır. Lübnan'da ateşkesin sağlanması, esasen taraflar arasındaki sonraki çatışmaya kadar bir hazırlık dönemi olarak nitelendirilebilir. Lojistik yolların kapanması ise Hizbullah açısından ciddi sonuçları olacak bir gelişmedir. Bu durum İsrail'in İran ve Hizbullah'a karşı harekât alanının artmasına neden olmaktadır. İran, kuvvetle muhtemelen Afrika da dâhil olmak üzere üçüncü ülkeleri oyunun içine sokacak çözümler üretmeye, bu şekilde Hizbullah'a alternatif kanallar açmaya çalışacaktır. Dolayısıyla Beyrut Havaalanı ve Beyrut Limanı üzerinde de İsrail baskısı artacaktır. Bu yeni dönemde küresel aktörlerin ve bölge ülkelerinin tepkileri, gelecek stratejilerin belirlenmesinde kritik rol oynayacaktır.

SURİYE DEVRİMİ'NİN YPG ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: RİSKLER VE FIRSATLAR

Recep T. Teke

Doktora Adayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Heyet Tahrir Şam (HTŞ) öncülüğündeki muhalif grupların 27 Kasım 2024 tarihinde başlattığı rejim karşıtı askerî harekât, 8 Aralık'ta Esad rejiminin devrilmesiyle sonuçlanmış, Suriye'de yeni bir dönem başlamıştır. YPG'nin ülkenin kuzeydoğusundaki hâkimiyeti bu yeni dönemde kuşkusuz en çok tartışılacak meseleler arasında yer almaktadır. Zira ABD'nin himayesinde Fırat'ın doğusunu kontrol eden örgüt, Suriye'nin önemli enerji ve tahıl kaynaklarını elinde bulundurmakta, merkezî otoriteyi tehdit eden hatırı sayılır bir askerî gücü denetimi altında tutmaktadır. Dolayısıyla Şam'da etkili olması beklenen HTŞ ile ülkenin kuzeydoğusunu

kontrol eden YPG arasında uluslararası aktörlerin de müdahil olmasıyla er ya da geç bir güç mücadelesi yaşanacaktır. Bu mücadelenin seyrini ise iç ve dış dinamiklerin etkileşimi tayin edecektir. İlk tahlilde rejimin düşmesi, YPG açısından riskler kadar fırsatlar da ihtiva etmektedir. Ancak yerel, bölgesel ve uluslararası dinamikler ile Suriye'nin sosyal ve demografik yapısı dikkate alındığında YPG'ye yönelik risklerin fırsatlara ağır bastığı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

YEREL FAKTÖRLER

Şam'da HTŞ liderliğinde kurulması beklenen yeni yönetim ile YPG arasındaki ilişki-

YPG'nin üst düzey liderleri, HTŞ'nin rejim karşısında ilerlemeye başlamasıyla uzlaşma mesajları göndermiş, ilerleyen süreçte muhalif grupla anlaşmaya açık olduğunun sinyalini vermiştir. Fakat iki aktör arasındaki bu çatışmasızlık durumunun uzun sürmesi pek muhtemel değildir.

ler, örgütün Suriye'deki geleceği açısından oldukça belirleyici olacaktır. 27 Kasım'dan sonraki süreçte iki aktör arasında ciddi bir çatışma yaşanmamış, taraflar olası kriz durumlarında pragmatik bir ilişki tarzı benimsemiştir. Tüm dikkatini ve kaynaklarını rejimle mücadeleye vakfeden HTŞ, YPG'yle çatışmaktan kaçınmış, bu görev örgütle uzun süredir çatışma hâlinde olan Suriye Millî Ordusu'na (SMO) devredilmiştir. HTŞ'nin güç ve kapasitesinin farkında olan YPG ise benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Hatta YPG'nin üst düzey liderleri, HTŞ'nin rejim karşısında ilerlemeye başlamasıyla uzlaşma mesajları göndermiş, ilerleyen süreçte muhalif grupla anlaşmaya açık olduğunun sinyalini vermiştir. Fakat iki aktör arasındaki bu çatışmasızlık durumunun uzun sürmesi pek muhtemel değildir. Zira HTŞ ile YPG arasında, bir tarafın kazancının diğerinin kaybı anlamına gelen sıfır toplamlı bir ilişki söz konusudur. Şam'daki yeni merkezî yönetim ülkenin enerji, su ve tahıl kaynakları ile topraklarının üçte birine sahip olan YPG'yi saf dışı bırakmak isteyecekken YPG ise merkezin etkisinden olabildiğince uzaklaşıp otonom bir yapıya kavuşmayı arzu edecektir. Şu an için bu rekabette arkasına devrim rüzgarını alan HTŞ'nin bir adım daha önde olduğunu söylemek mümkündür. Kontrol ettiği top-

rakları elinde tutmaya çalışan YPG ise savunmacı bir pozisyona itilmiştir. Öte yandan HTŞ'nin önceliği Suriye'de güvenlik ve istikrarı tesis etmek ile yerel ve uluslararası anlamda siyasi meşruiyet sağlamak olacaktır. Bu durum YPG'ye biraz zaman tanıyabilir. Fakat Şam'daki merkezî otorite, ülkenin bütününde hâkimiyet kurmak üzere er ya da geç harekete geçecektir.

Kürtler, Suriye'nin yalnızca yüzde 10'unu teşkil etmekte, Kürt nüfusu ülkenin kuzeydoğusundaki Haseke vilayetinde yoğunlaşmaktadır. Bundan dolayı YPG'nin kontrolü altında bulunan bölgelerde önemli sayıda Suriyeli Arap yaşamaktadır. Bu durum uzun vadede YPG'nin bölgedeki meşruiyeti açısından önemli bir engel teşkil etmektedir. Daha da önemlisi Rakka ve Deyrizor'da yaşayan Arap aşiretlerle YPG arasındaki ilişkiler oldukça gergin bir vaziyettedir. Öyle ki 2023 yılında Deyrizor'daki Arap aşiretler YPG'ye karşı ayaklanmış, taraflar arasındaki çatışmalar 2024 yılında da devam etmiştir. HTŞ'nin rejime karşı başlattığı askerî operasyon bu aşiretleri tekrar harekete geçirmiş, rejimin düşmesiyle Rakka ve Deyrizor'daki YPG karşıtı saldırılar hız kazanmıştır. Ayrıca HTŞ ve SMO'nun bu bölgelere askerî birlik gönderdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla devrimci

muhafiflerin Şam'da yönetimi ele geçirdiği bir denklemde YPG'nin Suriye'nin Arap yoğunluklu bölgelerinde kalıcı olması zor gözükmektedir.

YPG'nin Suriye'deki yükselişi Esad rejiminin 2012 yılında Kürt bölgelerinden çekilmesiyle başlamıştır. Savaş boyunca rejimle YPG unsurları birbirleriyle savaştan mümkün olduğunca kaçınmış, taraflar arasında örtülü bir anlayış ortaya çıkmıştır. Yani örgüt hiçbir zaman "muhafif" bir karaktere sahip olmamış hatta birçok kez muhafiflere karşı Esad rejimi, Rusya ve İran'dan oluşan karşı devrimci eksenle iş birliği yapmıştır. Dahası 8 Aralık'ta rejimin devrilmesine YPG hiçbir katkı sağlamamıştır. Hatta örgütün Halep, Rakka ve Deyrizor'da rejimin boşalttığı bölgeleri teslim aldığı gözlemlenmiştir. Sahadaki muhafif aktörler ve devrimci Suriye halkı tarafından yakından takip edilen bu gelişmeler, YPG'nin gayrimeşru ve karşı devrimci bir örgüt olarak algılanmasına sebep olurken örgütün Suriye'deki varlığının sorgulanmasına yol açacaktır.

BÖLGESEL VE ULUSLARARASI DİNAMİKLER

YPG'nin Suriye'deki varlığı açısından en büyük zorluk, Türkiye'nin terörle mücadeledeki kararlılığıdır. Türk yetkili-

ler, Türkiye'nin bu mücadeleyi sürdüreceğinin altını çizmiş, Suriye'nin kuzeydoğusunda YPG güdümündeki herhangi bir yapıya müsaade edilmeyeceğini defaatle beyan etmiştir. 1 Aralık'ta Tel Rifat'ın, 8 Aralık'ta ise Münbiç'in alınması bu iradenin sahaya yansıdığını ortaya koymuştur. Ayrıca Münbiç'in kısa sürede kurtarılmasında Türk topçuları ile SiHA'ların SMO'ya verdiği atış desteği etkili olmuş, muhafif güçlerin Türk ordusuyla uyumlu hareket edebilme kabiliyeti ortaya çıkmıştır. Fırat'ın batısında başlayan bu operasyonların ilerleyen süreçte Fırat'ın doğusuna da taşınması ve örgütün Suriye'deki varlığının daha da zayıflatılması kuvvetle muhtemeldir. Buna ek olarak Ankara'nın yeni Şam yönetimi ile oldukça sıcak ilişkilere sahip olacağını ve YPG'nin Rusların korumasından mahkûm kaldığını da hesaba katmak gerekmektedir. Türkiye'nin baskıları karşısında Esad rejimi ve Rusya'yla yakınlaşan örgüt artık Şam'da kendisine olası bir müttefik bulamayacaktır. Bu durum YPG için işlerin daha da zorlaşacağına işaret etmektedir.

ABD'nin Suriye'deki askerî varlığı ile İsrail'in bölgede artan etkisi, tüm bu riskler karşısında YPG'nin sahip olduğu yegâne fırsatı teşkil etmektedir. İlk olarak Joe Biden yönetimindeki üst düzey bürokratlar, DEAŞ'la

Ankara'nın yeni Şam yönetimi ile oldukça sıcak ilişkilere sahip olacağını ve YPG'nin Rusların korumasından mahkûm kaldığını da hesaba katmak gerekmektedir. Türkiye'nin baskıları karşısında Esad rejimi ve Rusya'yla yakınlaşan örgüt artık Şam'da kendisine olası bir müttefik bulamayacaktır.

mücadele kapsamında YPG'ye verilen desteğin devam edeceğine dair açıklamalar yapmıştır. DEAŞ'ın Suriye'deki varlığı bir hayli zayıflamış olsa da ABD yönetimi, örgütün zaman zaman gerçekleştirdiği saldırıları ve Suriye'nin kuzeydoğusundaki DEAŞ kampları ve hapishanelerinin güvenliği gibi hususları bahane ederek YPG'ye verdiği desteği gerek Amerikan gerekse uluslararası kamuoyu nezdinde meşru göstermeye çalışabilir. Ancak bu noktada 20 Ocak 2025'te başkanlık koltuğuna oturacak Donald Trump'ın tatbik edeceği yeni Suriye politikası belirleyici olacaktır. Trump, İsrail yanlısı kurmaylarının da etkisiyle Suriye'deki ABD varlığını artırabileceği gibi Türkiye ve HTŞ ile iş birliği yapmak suretiyle Suriye'den çekilmeye de karar verebilir.

Lübnan'da Hizbullah'ın bir hayli zayıflaması ve Esad rejiminin devrilmesiyle İran'ın Suriye'den tamamen çıkarılması, bölgede İsrail'i dengeleyecek bir aktörün kalmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda Binyamin Netanyahu yönetimi gerek Suriye'nin güneyinde etkisini genişletmek gerekse Türkiye'nin desteklediği yeni Şam yönetimini dengelemek için YPG ile iş birliği yapmak isteyebilir. İsrail ayrıca İran'ın bölgedeki etkisini daha da zayıflatmak için Suriye-İrak sınırının

önemli bir bölümünü kontrol eden YPG ile ortak çalışmayı arzu edebilir. Bu konuda yine Trump yönetiminin yeni dönemde izleyeceği Suriye politikası kritik bir öneme sahiptir. Günün sonunda İsrail ve ABD'nin, YPG ile uzun vadeli stratejik bir ittifak ilişkisi kurması ihtimal dâhilindedir. Her ne olursa olsun YPG'nin Suriye'deki varlığını sürdürebilmesi ancak dış aktörlerin desteğiyle mümkün olabilir.

Sonuç olarak Beşar Esad rejiminin devrilmesiyle Suriye'de ortaya çıkan yeni dönemin, YPG için hem ciddi riskler hem de sınırlı fırsatlar sunduğu görülmektedir. YPG, yerel düzeyde HTŞ liderliğindeki yeni merkezî yönetimin güç konsolidasyonuna yönelik adımlar ve Arap aşiretlerle süregelen gerilimler nedeniyle etkisini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Türkiye'nin artan baskısı ve askerî operasyonları, örgütün hareket alanını daha da daraltacaktır. ABD ve İsrail'den gelebilecek olası destekler, YPG için önemli fırsatlar yaratabilirse de bu desteğin sürekliliği bölgedeki jeopolitik dengelere ve özellikle Trump yönetiminin alacağı kararlara bağlıdır. Ancak genel tablo YPG'nin karşılaştığı risklerin fırsatlardan daha ağır bastığını ve örgütün uzun vadede hem yerel hem de uluslararası dinamikler karşısında ciddi bir zorlukla yüzleşeceğini göstermektedir.

SURİYE KRİZİNDE YENİ DÖNEM: RUSYA'NIN TUTUMU

Mehmet Çağatay Güler

Doktora Adayı, Millî İstihbarat Akademisi

27

Kasım 2024 tarihinde Suriye'de başlayan hareketlilik sahadaki denklemini beklenmedik ölçüde değiştirmiştir. Heyet Tahrir Şam (HTŞ) ve müzahiri gruplar çok hızlı bir şekilde Halep'i almış oluşan fırsat penceresi neticesinde de 1 Aralık tarihinde Suriye Millî Ordusu (SMO) "Özgürlük Şafağı Operasyonu"nu başlatmıştır. Bu kapsamda SMO, ilk önce Tel Rifat'ı ve ardından da Münbiç'i büyük oranda kontrol altına almıştır. Dahası 5 Aralık tarihinde HTŞ, Hama kentine girmiş ve rejim unsurları bölgeden çekilmek zorunda kalmış hemen ardından da Humus merkezi HTŞ'nin kontrolü altına girmiştir. Eş zamanlı olarak Dera ve Suveyda'nın da muhaliflerin kontrolüne girmesi, Şam rejimini

hem kuzey hem de güneyden baskı altına almıştır. Müteakiben HTŞ öncülüğündeki muhalifler Şam'a yönelmiş ve Esad'ın kaçmasıyla rejim düşmüştür. Sahadaki bu değişim ciddi belirsizlikler içermekle birlikte Suriyeli muhaliflerin harekât hazırlığı ve icrası; 61 yıllık Baas ve 54 yıllık Esad rejiminin sona ermesi paradigma değiştirici mahiyettedir. İşbu kayda değer gelişmeler, bittabi sahada faal küresel ve bölgesel aktörleri etkilemektedir özellikle de Rusya'nın içinde bulunduğu ahval ve şeraiti merak edilir kılmaktadır.

Son gelişmeler muvacehesinde Rusya'nın Ortadoğu'daki asli müttefiklerinden

Rusya'nın Ortadoğu'daki asli müttefiklerinden olan Esad rejiminin düşmesine neden ve nasıl izin verdiği en çok tartışılabilen husustur. Bu sorunun iki muhtemel cevabı görünmektedir. Birincisi Rusya'nın Ukrayna Savaşı'na yoğunlaşması nedeniyle başka bir cephede etkin şekilde varlık gösterememesi; ikincisi bir pazarlık ekseninde Esad rejiminden vazgeçilerek ABD ile zımni bir anlaşma yapılmış olmasıdır.

olan Esad rejiminin düşmesine neden ve nasıl izin verdiği en çok tartışılabilen husustur. Bu sorunun iki muhtemel cevabı görünmektedir. Birincisi Rusya'nın Ukrayna Savaşı'na yoğunlaşması nedeniyle başka bir cephede etkin şekilde varlık gösterememesi; ikincisi bir pazarlık ekseninde Esad rejiminden vazgeçilerek ABD ile zımni bir anlaşma yapılmış olmasıdır. Birinci yaklaşım, kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. Bir taraf Rusya'nın Ukrayna Savaşı'nda çok yıprandığını ve kayıplarını ikame etmekte zorlandığını iddia etmektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın sahadaki askerî personelini, üst-düzey kurmay subaylarını, Wagner unsurlarını ve uçak filolarını büyük ölçüde Ukrayna'ya kaydıracağı hatta bölgede istifade ettiği vekil unsurlarını da Donetsk, Luhansk ve Herson bölgelerine konuşlandırdığı bilinmektedir. Dahası sahadaki kayıplarını ikame edemediği için Kuzey Kore'den asker yardımı almak zorunda olduğu ve bu şartlarda Esad'a yardım götürmesinin imkân dâhilinde olmadığı tartışılmaktadır. Bu çerçevede Moskova'nın kısıtlı imkân ve kabiliyetleri göz önünde bulundurularak Suriye'ye eskisi gibi kaynak ayıramadığı ve dolayısıyla bu durumun muhaliflere alan açtığı düşünülmektedir.

Diğer taraf ise bunun bir zafiyetten öte öncelik meselesi olduğunu, Donald Trump başkanlığı devralmadan önce Kremlin'in saha kazanımlarını maksimize etmek amacıyla tüm kaynaklarını Ukrayna için seferber ettiğini ve tabiiyle Suriye konusuyla ilgilenmediğini savunmaktadır. Trump'ın 20 Ocak 2025'te yemin ettikten sonra Ukrayna Savaşı'nı en kısa sürede bitirme girişiminde bulunacağı ve taraflara sahadaki mevcut durumu kabul ettireceği görüşü, bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Moskova için Ukrayna konusunda, gün geldiğinde masaya eli daha kuvvetli oturma gayesinin Suriye ve Ortadoğu'daki çıkarlarına daha baskın geldiği düşünülmektedir.

İkinci yaklaşım ise Rusya'nın artık işlevli olarak görmediği ve krizin çözümü noktasında yol kat edemediği Esad rejiminden vazgeçtiğini; bu kapsamda ABD ile zımni bir anlaşma yaptığını öne sürmektedir. Söz konusu anlaşmanın içeriği ile ilgili ilk akla gelen ve en çok dile getirilen konu da yine Ukrayna'dır. Bu görüştekiler Moskova'nın Esad'ı pazarlık aracı olarak kullandığını ve karşılığında ABD'den Ukrayna konusunda taviz aldığını iddia etmektedir. Rusya'nın 2018'den bu yana bölgedeki hava gücünü koruduğu düşünülmektedir. Nite-

kim Fırat'ın Fırat Nehri'nin batısında hava sahası kontrolüne sahip olduğu ve hava taarruz unsurları aracılığıyla muhaliflere ağır kayıplar verdirebilecek kapasitede bulunduğu belirtilmektedir. Ancak söz konusu kapasiteye rağmen bu tür bir müdahaleden kaçındığı ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım Rusya'nın her şeye rağmen Esad rejimini kurtarmaya muktedir olduğunu ve 2015 yılının akıllara getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Moskova 2015 yılında Suriye krizine müdahale ettiği dönemde Esad rejimi düşmek üzereydi hatta DEAŞ, Şam'a iki saatlik mesafeye ulaşmıştı. Rusya'nın o dönemki müdahalesi denklemi değiştirmiş ve rejimi ayakta tutmuştu. O dönemde de Kremlin, Kırım'ın işgali ve yasadışı ilhaki (2014 yılı) nedeniyle Batı'nın yaptırımları altındaydı ve böyle bir müdahaleye maddi kapasitesinin uygun olmadığı tartışılmaktaydı. Hülasası 2015 emsali "Rusya isteseydi müdahale edebilirdi" argümanını destekler nitelikte olmakla beraber 2022'de başlayan savaşın boyutu ve etkileri 2014'te yaşananlar ile aynı ölçekte değildir.

Hangi yaklaşımın haklı olduğunu sahadaki gelişmeler, 20 Ocak 2025 sonrası Trump'ın izleyeceği siyaset ve Suriye'deki yeni dönemin dinamikleri gösterecektir. Suriye sahası pek

çok değişkeni ve aktörü bünyesinde barındırmaktadır. Nasıl ki iki hafta önce Şam'ın düşeceğini ve Ebu Muhammed Cevlani'nin, Emevi Camii'ne gireceğini tahmin etmek güçtüysen bugünden sonrasını tahayyül etmek de bir o kadar güçtür. Fakat Rusya'nın bu tutumunun Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki jeopolitik çıkarlarına zarar vereceğini; uluslararası sistemde geri kazanmaya çalıştığı statüsüne hanel getireceğini tahmin etmek zor değildir.

Öncelikle Moskova, Ortadoğu coğrafyasındaki asli müttefiklerinden birisini kaybetmiştir ve ABD'nin bölgedeki nüfuzunu dengeleme stratejisi temelinden sarsılmıştır. Dahası Suriye rejimi, Moskova için Ortadoğu'dan fazlasını ifade etmektedir; Tartus'taki deniz üssü ve Hmeymim'de hava üssü, Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki nüfuzu için olmazsa olmazdır. Burası aynı zamanda Rusya'nın, Libya ve Sahel'deki gücünü tahkim ettiği lojistik bölgesidir. Her ne kadar Rus unsurlarının muhalifler tarafından hedef alınmadığı ve güvenlik tehdidi altında olmadığı görülse de son gelen bilgiler Tartus ve Lazkiye'nin peyderpey boşaltıldığı yönündedir. Ezcümle Kremlin açısından stratejik değere sahip bu bölgelerin geleceği tartışmalıdır.

Moskova, Ortadoğu coğrafyasındaki asli müttefiklerinden birisini kaybetmiştir ve ABD'nin bölgedeki nüfuzunu dengeleme stratejisi temelinden sarsılmıştır. Dahası Suriye rejimi, Moskova için Ortadoğu'dan fazlasını ifade etmektedir; Tartus'taki deniz üssü ve Hmeymim'de hava üssü, Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki nüfuzu için olmazsa olmazdır. Burası aynı zamanda Rusya'nın, Libya ve Sahel'deki gücünü tahkim ettiği lojistik bölgesidir.

En nihayetinde Rusya, muhtelif krizleri eş zamanlı olarak yönetebilecek bir güç olarak tahayyül edilmektedir. Bu takdirde Rusya, Ukrayna krizi ile birlikte Suriye'yi yönetemediyse ve stratejik çıkarlarını terk ederek güç projeksiyonu daraltmak durumunda kaldıysa uluslararası sistemdeki statüsü son derece tartışılır hâle gelecektir. Eğer ki Moskova başka alanlarda bir karşılık olarak Esad rejimini pazarlıkta kullandıysa

o vakit kazanımların kayıplara göre dengesine bakmak gerekir. Fakat bu ihtimalde dahi Rusya'nın Şam'dan vazgeçmeden bu kazanımları elde edemediği görülür ki bu durumda da tahayyül edilen gücün gerçekliğinin ötesine geçtiği düşünülür. Nedeni ne olursa olsun stratejik çıkarlardan feragat edildiği ve elde olanın kaybedildiği bir pazarlık, her hâl ve kârda Rusya'nın imajına zarar verecektir.

ESAD'IN DÜŞÜŞÜ VE İRAN: "35. EYALETİN KAYBI MI?"

Çağatay Balcı

Dr., Bağımsız Araştırmacı

Suriye'de, 27 Kasım 2024 günü muhalif gruplar tarafından başlatılan "Saldırganlığı Caydırma Operasyonu" süreci, Suriye'de varlık gösteren tüm aktörler açısından sarsıcı bir etki yaratmıştır. Uzun bir süredir Suriye'de oluşan "soğuk barış" ortamı ve nispi çatışmasızlığa dayanan statüko, Suriye'de iç savaşın ve krizin durulduğuna dair bir kanaat ortaya çıkarırken söz konusu yeni süreç tüm kanaat ve beklentilerin temelsiz kaldığı ve revize edilmesi gerektiği bir konjonktür doğurmuştur. 7 Aralık 2024 günü itibarıyla muhalif güçlerin başkent Şam'ın kontrolünü sağlaması ve Esad rejiminin sona

ermesi Suriye'de yeni bir dönemin başladığını göstermiştir. Elbette söz konusu sürpriz durum ve kırılmalardan en çok etkilenen aktörlerin başında İran gelmektedir. Özellikle Rusya'ya kıyasla Suriye sahasına bakışını azami düzeyde stratejik bir perspektifte şekillendiren İran için bu alanda yaşanan söz konusu gelişmeler ciddi bir endişe oluşturmuştur. İran Devrim Rehberi Ali Hamenei'nin danışmanlarından ve müesses nizam içerisindeki önemli figürlerden bir tanesi olan Mehdi Tayib'in 2013 yılında yapmış olduğu "Suriye bizim 35. eyaletimizdir. Stratejik eyaletimizdir. Düşman Huzistan eyaletimize sal-

İran Devrim Rehberi
Ali Hamenei'nin
danişmanlarından
Mehdi Tayib'in
2013 yılında
yapmış olduğu
"Suriye bizim 35.
eyaletimizdir.
Stratejik
eyaletimizdir.
Düşman Huzistan
eyaletimize saldırırsa
biz Huzistan'ı
tekrar geri alabiliriz.
Ama Suriye'yi
kaybedersek
Tahran'ı bile
elimizde tutamayız."
açıklaması İran
stratejik vizyonu
açısından Suriye'nin
konumunu en açık
ve yalın biçimde
ortaya koymaktadır.

dırsa biz Huzistan'ı tekrar geri alabiliriz. Ama Suriye'yi kaybedersek Tahran'ı bile elimizde tutamayız." açıklaması İran stratejik vizyonu açısından Suriye'nin konumunu en açık ve yalın biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum Esad rejiminin sonlanma sürecinin yarattığı sarsıcı etkinin İran açısından taşıdığı anlamı daha somut hâle getirmektedir.

SURİYE'DEKİ İRAN: İMAJ VE GERÇEKLIK

İran'ın stratejik vizyonu bağlamında "35. eyalet" olarak numlandırılan Suriye, bu aktör açısından bir iç güvenlik meselesi ve sahası olarak algılanmıştır. 2011 yılından itibaren Suriye'de, farklı boyut ve ölçeklerde, Esad rejiminin varlığının korunması amacıyla askerî varlık İran, direniş eksenli stratejisi doğrultusunda bu kriz durumunun bir fırsata dönüştürülmesi yönünde hamleler gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda İran, Suriye-Hizbullah hattını daha yoğun biçimde tahkim ederek İsrail'e karşı oluşturduğu cepheyi güçlendirme, Akdeniz'e ulaşma ve Irak-Suriye hattını kontrol edebilme arayışına yönelmiştir. Bu süreçte Esad rejiminin korunması anlatısının arka planında İran, kendisine bağlı milis gruplar ve bu gruplar üzerinde denetim ve kontrol sahibi olan as-

kerî uzmanlar aracılığıyla Suriye'de geniş bir ağ inşa etmiştir.

Bu durum 2017-2018 sürecine gelindiğinde, Irak'taki konjonktürün, DEAŞ ve uzantıları ile mücadele argümanının da etkisiyle tepe noktasına ulaşmıştır. Bu sonuç Suriye'de İran etkisine dair güçlü bir imajın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Buna göre İran'ın, Suriye'nin kuzey-güney ve doğu-batı hattında çok farklı bölgelerde milis ağları ile kontrol sağlayan, kendisine bağlı dini kurum, vakıflar ve şirketler aracılığıyla güçlü bir sosyo-politik ve sosyo-ekonomik etkiye sahip bir aktör olduğu şeklindeki algı ve kanaatler güçlenmiştir. Fakat "Saldırganlığı Caydırma Operasyonu" öncesinde oluşmaya başlayan ve bu operasyon süreci ile şekillenen yeni tablo Suriye'deki İran etkisine dair imajın sarsıldığına işaret etmiştir.

Hizbullah'ın Lübnan ve Suriye'de 2024 yılı içinde İsrail'in şiddetli ve etki odaklı operasyonlarına hedef olması, Suriye'de bulunan İran Devrim Muhafızları Ordusuna (DMO) mensup yüksek rütbeli komutanların kaybı ve nihayet 2020 yılından beri yoğunlaşarak devam eden İran destekli milislere yönelik ABD ve İsrail'in hava saldırıları söz konusu imaj sarsıntısına zemin oluşturmuştur. Bu gelişmelerin tümü İran'ın Suriye'deki taktik ve operatif istih-

batı kapasitesinin sorgulanmasına ve istihbarat başarısızlıklarına işaret edilmesine yol açmıştır. Bunun ardından Suriye'de muhalif güçlerin başlattığı yeni süreç ise İran açısından taktik ve operatif istihbarat başarısızlığının tepe noktası olmuştur. Zira İran'ın, Suriye sahasında sahip olduğu milis ağı aracılığıyla ülke genelinde ciddi bir istihbarat kapasitesine ulaştığı yönünde değerlendirmeler kendisini gösterirken muhalif grupların kısa bir süre içinde büyük alan kazanımı elde edebilecek düzeyde büyük çaplı bir operasyon süreci başlatmasının öngörülemediği veya karşı tedbir geliştirilememesi bu bağlamda imaj-gerçeklik dengesinin uyumsuzluğunu göstermiştir.

Diğer yandan İran'ın Suriye sahasındaki imajını oluşturan bir diğer boyut olan "Esad rejiminin teminatı/koruyucusu" niteliği de bu süreçte ciddi bir darbe almıştır. Muhalif güçlerin Halep başta olmak üzere pek çok bölgede kontrol sağlaması ve bunun karşısında rejim güçleri ve İran destekli milislerin bu alanları terk etmesi bu niteliğin sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle bu süreçte Rusya'nın sergilediği tutumun saha pratiğini belirleyen en önemli faktör olduğu gerçeğinden hareketle, Suriye'de Rusya'nın, Esad rejiminin korunması bağ-

lamında ana aktör İran'ın ise tali veya tamamlayıcı bir aktör olduğunu göstermiştir. Rusya'nın desteği, koruyuculuğu ve faaliyet alanı sağlaması ölçüsünde İran destekli milis güçlerin, etkin olabildiği yönündeki gerçeklik, aksi yönde oluşan imajın zedelenmesine yol açmıştır. Nihai olarak Esad rejiminin ortadan kalkması ise İran'ın Suriye'de inşa etmeye çalıştığı algının ve imajın tam olarak etkisiz kalmasına yol açmıştır.

IRAK'IN ARTAN ÖNEMİ, ANLATSAL ZEMİN KAYBI

Muhalif güçlerin Suriye'nin farklı bölgelerinde sağladıkları ilerlemenin İran açısından ortaya çıkardığı bir diğer etki ise İran'ın, özellikle Suriye'nin doğu bölgelerine daha fazla odaklanma gereksinimi hissetmesidir. Bu durum aynı zamanda İran açısından Irak'ın da sahip olduğu önemin daha da artmasını sağlamaktadır. Zira İran açısından Suriye'nin doğu bölgeleri; Haseke, Deyrizor/Elbuke-mal-Meyadin alanları, stratejik açıdan kritik bir niteliğe sahiptir. Bu bölgeler, İran için Suriye sahasındaki geri hatları ve muhalif güçlerin ilerlemesine karşı savunma hattının son noktasını teşkil etmektedir. Bununla birlikte, söz konusu alanlar aynı zamanda İran'ın dini, siyasi ve finansal merkezleri olarak stra-

Rusya'nın desteği, koruyuculuğu ve faaliyet alanı sağlaması ölçüsünde İran destekli milis güçlerin, etkin olabildiği yönündeki gerçeklik, aksi yönde oluşan imajın zedelenmesine yol açmıştır. Nihai olarak Esad rejiminin ortadan kalkması ise İran'ın Suriye'de inşa etmeye çalıştığı algının ve imajın tam olarak etkisiz kalmasına yol açmıştır.

tejik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte söz konusu bölgeler Irak-Suriye hattının geçiş noktaları olmaları sebebiyle İran'ın Suriye'ye "milis ihracı" açısından da önem taşımaktadır. Zira muhalif güçlerin ilerleyişindeki ivmeye karşılık olarak Irak'ta İran destekli milis gruplar tarafından oluşturulan destek birimlerinin Irak-Suriye sınırına sevki yönündeki girişim ve hazırlıklar bunu somutlaştırmıştır. Bu durum Suriye'de yaşanan son gelişmelerin İran açısından, dolaylı olarak Irak sahasına yansıdığını da göstermektedir. İran'ın Suriye'de yaşadığı söz konusu kayıplar, bu süreçte Irak'ın önemini artırmıştır. Irak'ın İran'ın nüfuz alanı ve milis güç kaynağı niteliklerine sahip bir saha olması bu ülkeyi Suriye bağlamında bir geri cephe hâline getirmektedir. Bu bağlamda İran'ın, Suriye'de Esad rejiminin çöküşünün ardından Irak'taki nüfuzunu daha fazla tahkim etmeye yöneleceğini öngörmek mümkündür. Bu noktada Deyrizor bölgesi ve Haseke-Sincar hattına yönelik tahkimat girişimlerinin artabileceğini değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira Suriye'nin doğusundaki ve Irak-Suriye hattındaki bu bölgelerde sağlanan İran kontrolünün zedelenmesi veya ortadan kaldırılması, İran'ın Irak'taki nüfuzuna, Irak'taki nüfuzun tahkiminde yaşanacak sorunlar ise İran'ın Suriye'deki varlığına doğrudan etki edebilecek potansiyele sahiptir. Bu durum İran açısından "35. eyalet" in mutlak anlamda kaybı anlamını taşıyacaktır.

Son olarak Suriye'de yaşanan son süreç İran'ın, Suriye'de nüfuz elde etmesi bağlamında en önemli faktörlerden bir tanesi olan anlatı gücünü büyük ölçüde zayıflatmıştır. Suriye'de, Esad rejimini koruma anlatısının yanı sıra "Şii toplumu DEAŞ, el-Nusra ve

uzantılarına karşı koruma" anlatısını kullanan İran, 2013 yılından itibaren bu anlatı aracılığıyla önemli kazanımlar elde etmiştir. Fakat bugün gelinen noktada Suriye'de DEAŞ varlığının büyük ölçüde sonlandırılması, muhalif güçlerin kontrol altına aldıkları bölgelerde yerel halka yönelik ılımlı bir tutum sergilemesi İran'ın söz konusu anlatı gücünü azaltmaktadır. Bununla birlikte İran kendisini Suriye'de "tekfirli terör ortadan kaldıran aktör" olarak sunarken bugün itibarıyla yaşanan son gelişmeleri "tekfirli terör" olarak tanımlaması da kendi içinde tutarsızlık ve çelişki oluşturan bir anlatısal çerçeve görünümü sunmaktadır. Ortaya çıkan bu tablo İran açısından, Esad rejiminin çöküş sürecinin stratejik vizyon ve öncelikler, imaj ve anlatı bağlamında yarattığı etki ve sonuçları göstermektedir. İran, yaşanan son süreçte 35. eyalet olarak konumlandığı Suriye'de imaj ve stratejik alan kaybı ile karşı karşıya kalırken mevcut nüfuz alanlarının korunmasına yönelmektedir. Özellikle direniş ekseninin ileri kutbu olarak konumlanan Hizbullah'ın son dönemde aldığı darbeler ve Suriye'nin batı ve güneybatısındaki kritik durum İran'ı Suriye'nin doğusuna daha fazla odaklanmaya sevk etmektedir. Bununla birlikte İran'ın, Tahran'ın güvenliği ve egemenliği ile özdeşleştirdiği Esad rejiminin sonlanması sonrasında iç güvenlik tehditlerine ve rejim güvenliğine daha fazla odaklanacağını öngörmek yanlış olmayacaktır. Zira Esad rejiminin çöküşünü "35. eyalette otorite ve egemenlik kaybı" olarak algılayan İran açısından bu süreç ülke içinde toprak bütünlüğü, siyasi birlik ve egemenlik konusundaki hassasiyetleri, kuşatılmışlık ve tehdit algısını da en yüksek seviyeye taşıyabilecektir.

MUHALİFLERİN TEKNOLOJİK İLERLEMESİ VE BAZI GÖZLEMLER

Arda Mevlütoğlu
Savunma Sanayi Uzmanı

Suriye'de 27 Kasım günü başını Heyet Tahrir Şam (HTŞ) örgütünün çektiği bir ittifakın İdlib'de Suriye rejim güçlerine karşı "Saldırganlığı Caydırma" adıyla başlattığı saldırı, iki haftadan kısa bir süre içinde Beşar Esad yönetiminin devrilmesi ve Suriye'deki 61 yıllık Baas rejiminin çöküşü ile sonuçlanmıştır. Askeri Harekât Komutanlığı (AHK) adlı bir merkez tarafından yönetilen taarruz ile Suriye Arap Ordusu (SAO) çok sayıda silah, mühimmat, araç ve teçhizatı geride bırakarak bozguna uğramıştır.

Bu hızlı zaferde 13 yılı geride bırakan iç savaşın SAO'nun imkân, kabiliyet ve etkin-

liğini büyük ölçüde eritmiş olması kadar muhaliflerin de eğitim, araç-gereç ve taktik alanlarında kendilerini geliştirmiş olması etkili olmuştur. Sahadan açık kaynaklara yansıyan görüntü ve bilgiler, muhaliflerin yalnızca silah ve araç değil muhabere, koordinasyon ve operasyon planlama konularında da kayda değer bir ilerleme kat ettiklerini göstermektedir. İç savaşın ilk yıllarında pek çok silahlı örgütün sergilediği dağınık, eşgüdümü ve harekât disiplini zayıf grupların aksine, düzenli bir ordu görünümü verecek kadar organize ve disiplinli bir görünüm söz konusudur.

Açık kaynaklara göre HTŞ'nin teknolojiye ve araçlara yönelik faaliyet gösteren bir akademisi ve bu alanda çalışan bir uzman kadrosu bulunmaktadır. 3 boyutlu yazıcılar, bilgisayar destekli mühendislik (Computer Aided Engineering; CAE) ve tasarım (Computer Aided Design; CAD) altyapısı ve sivil / ticari piyasada kurulmuş geniş bir tedarik zinciri ile uzaktan kumandalı mini turbojet itkili füze gibi tasarımlar dahi ortaya konabilmektedir. "Kaysar" adı verilen bu tipte bir füze ile rejim mevzilerine nokta atışı saldırılar yapıldığı bilinmektedir.

Muhafiflerin hızlı ilerleyişinde, ateş gücünün kritik noktalara etkili şekilde odaklandığı, manevra ve sürat etkenlerinden faydalandığı ve bu noktada insansız hava araçlarının (İHA) yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Çok çeşitli tip ve boyutlarda İHA'lar, Suriye iç savaşının neredeyse başından bu yana farklı örgütler tarafından kullanıldı. Hatta iddia edilebilir ki iç savaş, İHA'ların modern harp sahasındaki kullanım alanları ve taktiklerine yönelik bir laboratuvar hâline geldi. Bu noktada Türk Silahlı Kuvvetlerinin 2016 yılından itibaren Suriye'nin gerçekleştirdiği harekâtların, özellikle 2020 başındaki Bahar Kalkanı Harekâtı'nın, silahlı insansız hava araçlarının (SİHA) savaş sahasındaki etkisini ve gücünü ortaya koyduğunu belirtmek önem arz etmektedir. Bu harekâtlar, aynı zamanda harp sahasında yaşanan büyük dönüşümün ilk işaretlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Kasım ayı sonunda başlayan muhafiflerin saldırısında önceki yıllarda gözlenen İHA kullanımının daha da ileri bir seviyeye taşınmış olduğu görülmektedir. Silahlı muhafifler tarafından, savaşın ilk yıllarından bu yana İHA'lar ve "drone" olarak tabir edilen genellikle sivil piyasadan temin edilebilen ya da atölye ortamında imal edilen uzaktan kumandalı hava

araçları, keşif-gözetleme ya da patlayıcı düzeneklerle donatılarak taarruz görevlerinde kullanılmaktadır. Ancak özellikle HTŞ'nin "Şahin Tugayları" birimi ile çok daha gelişmiş, sofistike İHA'lar kullanmakta olduğu kayıtlarda bulunmaktadır.

Açık kaynaklara yansıyan bilgilere göre örgütün, bu tip teknolojiye ve araçlara yönelik olarak faaliyet gösteren bir akademisi ve bu alanda çalışan bir uzman kadrosu bulunmaktadır. 3 boyutlu yazıcılar, bilgisayar destekli mühendislik (Computer Aided Engineering; CAE) ve tasarım (Computer Aided Design; CAD) altyapısı ve sivil / ticari piyasada kurulmuş geniş bir tedarik zinciri ile uzaktan kumandalı mini turbojet itkili füze gibi tasarımlar dahi ortaya konabilmektedir. "Kaysar" adı verilen bu tipte bir füze ile rejim mevzilerine nokta atışı saldırılar yapıldığı bilinmektedir. Bu gibi uzaktan kumandalı, hassas vuruş yeteneğine sahip araçların devreye girmesi aynı zamanda askeri/taktik etkinliği çoğu zaman sınırlı olabilen intihar saldırıları yerine örgütün bu yeni teknolojiyi benimsemesini de sağlamış olabilir. Nitekim ileri teknolojilerin etkin kullanımı, örgütlerin özellikle genç kitleler nezdindeki algısını pekiştirebilecek aynı zamanda caydırıcılık noktasında katkı sağlayabilecek bir potansiyele sahiptir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda, İran yapımı Şahid 136'lar ile ön plana çıkan kamikaze dronelar, Halep'in ele geçirilmesinde de önemli rol oynamış durumdadır. Ukrayna'da hızla yaygınlaşan FPV (First Person View) tipi dronelar, muhalifler tarafından da benimsenmiştir.

FPV tipi drone, pilotun aracı birinci şahıs bakış açısıyla kontrol ettiği bir İHA türüdür. Bu dronelar, üzerindeki kameradan alınan görüntüyü gerçek zamanlı olarak bir ekrana (genellikle bir sanal gerçeklik gözlüğü ya da monitör) iletir. Böylece pilot sanki içinde oturuyormuş gibi uçurabilir. FPV dronelar genellikle hızlı ve çevik olmaları nedeniyle yarışlarda, akrobasi hareketlerinde ve eğlence amaçlı uçuşlarda tercih edilmekteydi. Ancak bu özelliklerine, küçük boyutlu patlayıcı taşıma kabiliyeti de eklenince FPV'ler nokta atış yapabilen uçan el bombalarına dönüştüler. Üretimlerinin görece kolay ve düşük maliyetli olması, özellikle genç operatörlerin çok etkili bir şekilde kullanabilmeleri ve karşı taraf üzerinde yarattıkları psikolojik etkiler, bu teknolojinin kullanımını hızla yaygınlaştırmıştır. Ukrayna'daki çatışmalarda bu tür dronelerin kısa süre içinde geniş bir kullanım alanı bulunduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Halep ve çevresindeki çatışmalarda da mu-

halif grupların bu teknolojiden yararlandıkları görülmektedir.

Bu noktada teknolojik yetkinlik boyutunda bir diğer hususa değinmekte fayda vardır. Anlaşılan o ki Rusya-Ukrayna Savaşı yalnızca çeşitli teknolojilerin ve ürünlerin kullanım alanları ile ilgili bir test sahası değil aynı zamanda bir "know-how" ve deneyim kaynağı olarak da işlev kazanmış durumdadır. Yukarıda da belirtildiği üzere jet motorlu uzaktan kumandalı kamikaze dronelar gibi sofistike sistemlerin tasarımlarının, FPV dronelerin kullanım usul ve taktiklerinin ya da bu tip dronelere dair parçaların üretim bilgilerinin internet ortamında yayılması, bu bilgi ve teknolojilerin transferi bir "alternatif savunma endüstrisi" ortaya çıkarmıştır. 3 boyutlu yazıcılar, CAE/CAD verilerinin transferi, üretim araç ve gereçlerinin temin ve tedarikinin maliyetinin düşmesi, kullanım ve harekât deneyimlerinin paylaşımı gibi etkenler, deneyimli ve eğitilmiş personele sahip silahlı örgütlerin sofistike araçları iptidai şartlarda bile üretip devreye almalarını sağlayabilmektedir.

HTŞ'nin, sosyal medyaya yansıyan bazı videolarında operatör eğitimi için bilgisayar destekli simülatörler kullandığı, neredeyse bir seri üretim hattı açarak drone imalatı gerçekleştirdiği, mini jet motorlu

Jet motorlu uzaktan kumandalı kamikaze dronelar gibi sofistike sistemlerin tasarımlarının, FPV dronelerin kullanım usul ve taktiklerinin ya da bu tip dronelere dair parçaların üretim bilgilerinin internet ortamında yayılması, bu bilgi ve teknolojilerin transferi bir "alternatif savunma endüstrisi" ortaya çıkarmıştır.

dronelarla nokta atışı saldırılar yaptığı görülmektedir. Bunların hepsi ancak iyi planlanmış ve idare edilmiş askerî ve teknolojik adaptasyon ile tedarik zinciri yönetimiyle edinilebilecek kabiliyetlerdir.

Sonuç olarak muhaliflerin 2024 yılı Kasım ayı sonunda İdlib'de başlattığı ve Esad rejiminin devrilmesiyle sonuçlanan saldırısı, askerî – teknolojik kabiliyetlerin geleceği bakımından da bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. HTŞ liderliğindeki muhalefetin sahada elde ettiği hızlı ilerleme, örgütün teknolojik yetkinlik ve taktik kapasitesindeki dikkate değer gelişmeleri gözler önüne sermiştir. Özellikle İHA ve FPV dronelarının kullanımındaki başarı, yalnızca askerî anlamda değil aynı zamanda savaş alanındaki güç dengelerini değiştiren bir faktör olarak da öne çıkmaktadır. Sahada yaratılan caydırıcılık, sofistike teknolojilerle birleşerek rejim güçleri üzerinde hem psikolojik hem de stratejik baskı oluşturmuştur. Bu baskı iç savaş nedeniyle zaten önemli ölçüde zayıflamış olan ve sahada Rusya'nın hava desteği ile Hizbullah ve İran'ın sağladığı yardımlardan büyük ölçüde mahrum kalan SAO için kaçınılmaz bir sonun zeminini hazırlamıştır.

Bu süreç, teknolojinin modern savaş sahasında nasıl dönüştürücü bir rol oynayabileceğini bir kez daha göstermektedir. HTŞ'nin askerî ve teknolojik kabiliyetlerini geliştirmesi, yalnızca silahlı bir örgütün kapasitesindeki artışı değil aynı zamanda son 15 yılda hızla gelişen alternatif bir savunma sanayiinin oluşumunu da göz önüne sermektedir. Üretim maliyetlerinin düşmesi, bilgi transferinin kolaylaşması ve modern teknolojilere erişimin yaygınlaşması, bu tür örgütlerin elini güçlendirmiştir. Bu bağlamda Rusya-Ukrayna Savaşı'nda edinilen deneyimlerin ve yayılan know-how'un, yalnızca devletler arası değil devlet dışı aktörler arasında da yeni bir dinamik oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Muhaliflerin elde ettiği başarının askerî-teknolojik boyutu, savaşın geleceği açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Geleneksel askerî yöntemlerin yerini giderek daha fazla teknoloji odaklı ve düşük maliyetli çözümlerin aldığı bir döneme girilmektedir. Bu durum yalnızca sahadaki taktiksel sonuçları değil aynı zamanda bölgedeki güç dengelerini ve gelecekteki olası çatışmaların karakterini de şekillendirecek potansiyele sahiptir.

MUHALİFLERİN İLERLEYİŞİ VE SURİYE EKONOMİSİNE OLASI YANSIMALAR: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Oğuzhan Demirdöğen
ORSAM Körfez Çalışmaları Araştırmacısı

Suriye, on yılı aşkın bir süredir savaş, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik çöküşle mücadele etmiş; 27 Kasım'da muhalif güçlerin ilerleyişi neticesinde Esad rejiminin sona ermesiyle yeni bir döneme girmiştir. Şam dâhil olmak üzere ülkenin büyük bir bölümünde kontrolü ele geçiren muhalifler, ülkenin ekonomik ve siyasi geleceğini şekillendirecek önemli bir sürecin öncüsü olmuştur. Bu yeni gelişmeler, Suriye ekonomisi için hem büyük zorluklar getirmektedir hem de önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunları tam anlamıyla değerlendirebilmek için şimdiye kadar çeşitli grupların kontrol ettiği farklı bölgelerdeki yönetimlerin, ekonomi

politikalarının ve toplumsal yapıların ülkenin genel ekonomik görünümünü nasıl şekillendirdiğini anlamak gerekmektedir.

SURİYE'DEKİ GÜÇLERİN KONTROL ALANLARI VE EKONOMİK YAPILARI

Suriye'deki kontrol alanları, yıllardır süren savaşın ve çatışmaların ardından üç ana gruba ayrılmıştır. Beşar Esad yönetimindeki Şam, Humus, Lazkiye ve Tartus gibi ülkenin batı ve merkezî bölgeleri, rejimin siyasi ve ekonomik merkezleri konumundaydı. Ancak uluslararası yaptırımlar, savaşın tahribatı ve

rejimin ekonomik politikalarının yetersizliği nedeniyle bu bölgelerde ekonomik sorunlar yaşanmıştır. Suriye lirasının değer kaybı, temel ihtiyaç maddelerindeki fiyat artışları ve üretim kaybı, bu bölgelerde yaşam standartlarını düşürmüştür.

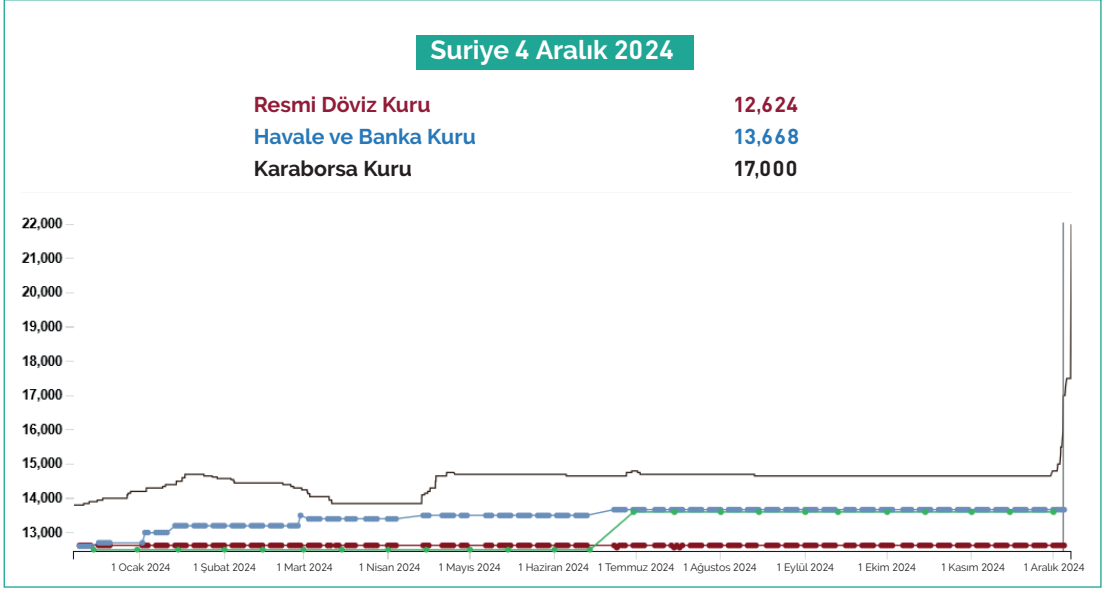
Heyet Tahrir Şam (HTŞ) ve diğer muhalif gruplar ise ülkenin kuzeybatısında İdlib, Halep'in kırsal kesimleri ve Afrin çevresinde hâkim durumdaydı. HTŞ, bölgede daha liberal ve piyasa odaklı bir ekonomik model oluşturmayı hedeflemiştir.

Fırat'ın doğusundaki bölgeler, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adıyla faaliyet gösteren terör örgütünün kontrolü altında bulunmaktadır. Bu yapının temel bileşeni, PKK'nın bir uzantısı olan ve ABD destekli YPG terör örgütüdür. SDG'nin bölgede kontrol ettiği alanlar, Suriye'nin enerji kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan petrol sahalarını kapsamaktadır. Bölgenin ekonomik faaliyetleri de büyük ölçüde petrol gelirlerine dayanmaktadır. Ancak SDG'nin kaynakları yönetme biçimi hem yerel halk üzerinde hem de bölgesel dengelerde ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Bu kaynakların önemli bir kısmı, bölge halkının ihtiyaçlarından ziyade örgütün finansmanını sağlamak için kullanılmaktadır. Örgütün yasa dışı petrol ticareti ve bölgedeki altyapı yatırımlarının ihmal edilerek yetersiz kalması, yerel halkın yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte; bölgede yoksulluğa ve sosyal huzursuzluğa neden olmaktadır. Bu durum, bölgenin genel kalkınma potansiyelini sınırlarken terör faaliyetlerinin devamlılığı için kullanılan kaynakların meşruiyetine dair uluslararası eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Bölgenin uzun vadeli ekonomik istikrarı, SDG'nin bu kontrolünün sona ermesine ve kaynakların daha adil ve şeffaf bir şekilde yönetilmesine bağlıdır. Bu

durum sadece Suriye'nin genel ekonomik toparlanması için değil bölgesel güvenlik ve istikrar için de kritik bir önem taşımaktadır.

İDLİB EKONOMİSİNİN HTŞ'NİN ELE GEÇİRDİĞİ BÖLGELERE YANSIMALARI NELER OLABİLİR?

HTŞ yönetimindeki İdlib'de, son yıllarda ticaret, üretim ve yerel ekonomi alanlarında dikkat çekici bir hareketlilik yaşanmış; bölgenin kapasitesi giderek ön plana çıkmıştır. Bu ekonomik faaliyetler, rejimin bombardımanları, uluslararası yaptırımlar ve altyapı eksiklikleri gibi zorluklara rağmen varlığını sürdürmüştür. Sanayi ve tarım sektörü, bu koşullar altında dahi üretim ve ihracat kapasitesini artırmak için çaba göstermiş ve bölgenin ekonomik canlılığını korumaya devam etmiştir. HTŞ'nin en büyük hedefi, İdlib'i bölgesel bir ekonomik merkez hâline getirmek olarak öne çıkmıştır. Ancak bu hedefe yönelik ilerleme, daha çok yerel ticaret ve küçük ölçekli sanayi faaliyetleriyle sınırlı kalmıştır. Şimdi ise HTŞ'nin kontrolü altındaki bölgelere Şam'ın da katılımıyla bu hedeflerin daha geniş bir ölçekte gerçekleştirilmesi ve ekonomik etkinin artırılması mümkün olabilir. HTŞ kontrolündeki bölgelerde, yerel üretimin ve ticaretin teşvik edilmesi, tarım ve sanayi üretiminde artış sağlayabilir. Türkiye gibi komşu ülkelerle ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi, bölgenin dış ticaret kapasitesini artırabilir. Son gelişmeler ışığında da Şam ve Halep'in ticaret ve sanayi altyapısının yeniden işler hâle getirilmesi ve İdlib'in bölgesel bir ekonomik merkez olmasının sağlanması, Suriye ekonomisinin genel toparlanması için önemli bir fırsat sunacaktır. Bu şehir ekonomisiyle birlikte çevre bölgelerin kalkınmasına da katkı sağlayacaktır. İdlib'in yerel ticaret ve tarım dinamikleri ise Halep'in sanayi

Grafik 1: Suriye Lirasının 1 Yıllık Değer Değişimi

Kaynak: Karam Shaar

kapasitesiyle entegre edildiğinde bölgenin ekonomik hareketliliğini önemli ölçüde arttıracaktır. Bu iki şehir, tamamlayıcı ekonomik özellikleri sayesinde yerel ve ulusal düzeyde ekonomik kalkınma sürecine öncülük edebilir. Ancak bunun gerçekleştirilebilmesi için kapsamlı bir kalkınma stratejisi, altyapı yatırımları, çok yönlü bir iş birliği modeli ve uluslararası toplumun ekonomik desteği gereklidir.

YENİ BİR EKONOMİK KRİZ VE OLASI SONUÇLARI

Mevcut koşullarda siyasi belirsizliğin çözümlenmesi hem halk hem de Suriye'deki gruplar açısından öncelikli bir mesele olarak karşımıza çıkmakta; ekonomik kriz, ikinci planda kalmaktadır. Esad rejiminin sona ermesiyle Suriye'deki ekonomik dinamikler yeni bir döneme girmiştir. Geçiş sürecindeki belirsizlikler ve altyapı eksiklikleri, kısa vadede eko-

nomik kırılganlıkları artırabilir. Ülkedeki ana gündemi ekonomi ve yeniden inşa olduğunda yeni yönetimin mali istikrarı sağlama konusundaki önceliği döviz krizinin etkilerinin hafifletilmesi, ithalat ve üretim dengelerinin yeniden kurulması gibi önlemler olacaktır. Ekonomik krizin derinleşmesi, birkaç temel dinamiğe bağlı olarak şekillenmektedir; bunlardan ilki, hâlihazırda etkisini gösteren kur krizinin şiddetlenmesidir.

Yukarıdaki grafik, resmi döviz kuru (Official Market Rate), havale ve banka kuru (Remittances and Banks Rate) ile karaborsa kuru (Black Market Rate) arasındaki farkların zaman zaman istikrar kazandığını ancak 27 Kasım 2024'ten itibaren hızlı bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Karaborsa oranlarının resmi kurun çok üzerinde seyretmesi, ithalat maliyetlerini artırmakta ve temel ihtiyaç ürünlerinin fiyatlarını daha da yükseltmektedir. Bu, ayrıca halkın temel gıda ve ilaç

gibi yaşamsal ürünlere erişimini olumsuz etkilemektedir. Karaborsa döviz kurunun 7 Aralık itibarıyla 22.000 seviyesine ulaştığı bilgisi de mevcutken bu durum resmî piyasa koşullarının etkisini tamamen kaybettiğini ve piyasa aktörlerinin karaborsa kurlarına daha da fazla yöneldiğini göstermektedir.

Ülkedeki karışıklıklar, enflasyon oranlarının kontrol edilemez hâle gelmesine neden olarak halkın alım gücünü ciddi şekilde zayıflatmış ve ekonomiyi çıkmaza sokmuştur. Aynı zamanda bu istikrarsızlık üretim ve ticareti durma noktasına getirerek yoksulluğun daha da yayılmasına yol açmıştır. Ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğraması, yerel halkın geçim kaynaklarını kaybetmesine yol açarken sosyal huzursuzlukların da artmasına zemin hazırlamıştır. Öte yandan gıda ve ilaç gibi temel ürünlere erişimde yaşanabilecek ek sorunlar, sağlık hizmetlerinin duraklamasıyla birleşerek insani durumu daha da kötüleştirebilir. Bu, ekonomik krizin yanı sıra siyasi ve toplumsal istikrarsızlığı da arttıracaktır.

KRİZ Mİ FIRSAT MI?

Mevcut gelişmeler, ekonomik krizi derinleştirme riskini taşısa da çeşitli fırsatları da ortaya çıkaracaktır. Suriye'nin kontrol bölgelerinde özellikle Halep ve çevresinde çatışmaların sona ermesi ve istikrarın sağlanması ile ekonomik toparlanma mümkün hâle gelecektir. Halep'in yeniden bir ekonomik merkez olarak işlev kazanması, bölgenin ticaret ve sanayi altyapısını canlandıracaktır.

Bu durum yalnızca yerel halkın refah seviyesini artırmakla kalmayacak aynı zamanda Suriye'nin genel ekonomik istikrarına da katkı sağlayacaktır.

Muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerde daha liberal ve piyasa odaklı bir ekonomik modelin uygulanması, yerel üretimin artmasını ve ticaret ağlarının genişlemesini sağlayacaktır. Türkiye gibi komşu ülkelerle ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi, bu bölgelerin dış ticaret kapasitesini de arttıracaktır. Aynı şekilde uluslararası toplumun insani yardım ve kalkınma projeleri aracılığıyla bölgeye daha fazla destek sağlaması, altyapının yeniden inşasını hızlandıracaktır. Güvenlik ve istikrarın sağlanması ile Şam, Halep ve İdlib gibi stratejik bölgeler, Suriye ekonomisinin yeniden toparlanması için kritik bir rol üstlenecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Esad rejiminin sona ermesi ve muhaliflerin kontrolü ele geçirmesi, Suriye için siyasi ve ekonomik bir yeniden doğuş fırsatı sunmaktadır. Yeni yönetimin altyapı yatırımları, tarımsal üretimi artırmaya ve ticaret yollarını yeniden canlandırmaya yönelik projeleri, yerel kalkınmayı desteklerken bölgesel büyümeye de katkı sağlayacaktır. Ancak bu hedeflerin başarısı, siyasi istikrarın sağlanması ve uluslararası toplumun etkin desteğiyle mümkündür. Suriye halkının bu yeni dönemde atacağı her adım hem halkın refahını artıracak hem de bölgesel istikrarı güçlendirecektir.

KÖRFEZ-SURİYE İLİŞKİLERİNDE 8 ARALIK 2024 ÖNCESİ/SONRASI

Gökhan Erelİ

ORSAM Körfez Çalışmaları Koordinatörü

Kasım 2024'ün son günlerinde Suriye'de muhaliflerin Esad rejimi ve YPG/PKK'ya karşı başlattıkları operasyonlar aralık ayının ilk haftasında 15 yıllık iç savaşı bitirecek sonucu verdi. 8 Aralık 2024 tarihinde, 2000 yılından bu yana Suriye Devlet Başkanlığı görevini yürüten Esad rejimi yıkılmış ve bununla birlikte 1963 yılından bu yana ülkede hüküm süren Baas iktidarı da sonlanmış oldu. Neredeyse 1,5 yıldır İsrail ve İran arasında topyekün bir mücadeleye dönüşmüş olan Gazze odaklı gündem ile süren Ortadoğu siyaseti, tekrardan Suriye odaklı hâ-

le geldi. Birçok farklı gruptan oluşan muhaliflerin hamlelerine yönelik olarak Rusya ve İran da Suriye'den çekilme süreçlerini başlattı ve Beşar Esad ailesi ile birlikte Moskova'da sığınmacı statüsü aldı.

1,5 hafta gibi bir kısa sürede yaşanan bu gelişmeler sadece Suriye odaklı olarak kalmadı ve bütün Ortadoğu ülkelerini çeşitli şekillerde etkilemiştir. Bu çerçevede farklı oranlarda da olsa Suriye iç savaşında pozisyon almış olan Körfez ülkelerinin tepkileri de Esad sonrası Suriye'nin gelecekteki yönelimini anlamak açısından oldukça önem taşımaktadır.

Körfez ülkelerinin Suriye'ye yönelik politikaları değerlendirildiğinde temelde BAE, Bahreyn ve Umman, özellikle Rusya'nın 2015 yılında Suriye'de askeri varlığını başlatmasından itibaren, çeşitli derecelerde Esad rejiminin yanında oldu. 2020'li yıllara gelindiğinde Rusya ve İran'ın da desteğiyle Esad rejimi, bölgesel ve uluslararası alanda da kısmi destekler görmeye başlamış, Umman, BAE, Bahreyn ve diğer Rusya-İran'a yakın aktörlerden destek almaya başlamıştı.

8 ARALIK ÖNCESİ

Muhaliflerin ilk elde İdlib ve Halep'te tam kontrolü sağlaması ve ardından Hama ve Humus'a yönelik harekâtlarını başlatmaları ile birlikte belirli Körfez ülkeleri Esad rejimi ile iletişimlerine devam etmişti. Birleşik Arap Emirlikleri'nden Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid, Suudi Arabistan, Umman ve Bahreyn'den ise dışişleri bakanları Suriyeli mevki-daşları ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün yanında olduklarını ifade etmişlerdi. Katar ve Kuveyt'in, muhaliflerin Esad rejimine karşı ilerlemeleri sırasında, Esad rejimi ile resmî olarak açıklanan herhangi bir temasının bulunmadığı görülmektedir. Aslında Körfez ülkelerinin Esad rejimine yönelik olarak başlatılan askerî operasyonlar ve Suriye'yi Suriyelilere teslim etme sürecinde daha önceki Suriye politikalarının bir devamı olarak hareket ettikleri görülebilir. Nitekim Körfez ülkeleri, Esad rejiminin tarihe karışmasıyla ilgili olarak da yine belirli oranda farklılaşan açıklamalar yapmayı tercih ettiler. Körfez ülkeleri meseleye dair ortak bir pozisyon belirtmemiş olsa dahi, Suriye'de siyasi, askerî ve sosyolojik değişimin tarihsel bir anı yansıttığına şüphe yoktur.

Körfez ülkelerinin Suriye'ye yönelik politikaları değerlendirildiğinde temelde BAE, Bahreyn ve Umman, özellikle Rusya'nın 2015 yılında Suriye'de askeri varlığını başlatmasından itibaren, çeşitli derecelerde Esad rejiminin yanında oldu. 2020'li yıllara gelindiğinde Rusya ve İran'ın da desteğiyle Esad rejimi, bölgesel ve uluslararası alanda da kısmi destekler görmeye başlamış, Umman, BAE, Bahreyn ve diğer Rusya-İran'a yakın aktörlerden destek almaya başlamıştı. Fakat 7 Ekim süreci ile birlikte İsrail-İran arasında topyekün bir mücadeleye dönüşen durumda Hizbullah'ın, İran'ın ve İran destekli milislerin ciddi oranda zayıflaması, Esad rejiminin gücünü zayıflatan bir gelişme oldu. Bütün bu süreçlerin yanında Rusya'nın da Ukrayna'da 2 yılı aşkındır bir savaş içerisinde olması, Suriye'deki askerî kapasitesini 2015'in hemen sonralarındaki gibi kullanmasını engellemişti. Bütün bu süreçten kısa bir süre önce ise BAE, Bahreyn ve Umman'ın yanına diğer Arap ülkeleri ve Suudi Arabistan'da katılmış, Esad rejimi ile Suriye Arap Cumhuriyeti 2011 yılında askıya alınan Arap Birliği üyeliğini geri almıştı. Bu çerçevede Katar ve Kuveyt, Esad rejimine karşı Suriye halkını desteklemeye ve Esad'ı Suriye'nin resmî lideri olarak görmekten imtina etmeye devam etmişti.

8 ARALIK SONRASI

2011'den bu yana devam eden ve bugün Esad rejiminin devrilmesiyle sonlandığı ifade edilebilecek Suriye iç savaşında Körfez ülkelerinin tutumlarının değiştiği aşikârdır. Fakat bu aşamadan sonra Körfez ülkelerinin 2011-2024 arasındaki politikaları değil 2024 sonrasında Esad sonrası bir Suriye'ye karşı nasıl bir politika izleyebilecekleri kritiktir.

8 Aralık 2024 sabahı Esad rejiminin tamamen devrilmesi ile birlikte Körfez ülkelerinden resmî açıklamalar gelmeye başladı. Körfez ülkelerinin -her ne kadar bu döneme kadar farklılaşan politikalar izlemiş olsalar da- en azından Suriye'de yeni yönetime geçiş sürecinin silahlı olmayan bir şekilde yönetilmesi ve barışçıl olması konusunda fikir birliği yaptığı görülmektedir. Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılan açıklamada Suudi Arabistan, Suriye'deki devlet kurumlarının korunması gerektiğini, Suriye halkının yanında olduğunu ve Suriye'ye müdahale edilmemesi gerektiği çağrılarında bulunmuştur. Katar'da aynı şekilde ulusal kurumların korunmasının gerekliliğinden ve Suriye halkının birliğinden bahsetmiş ve 2015 yılında ülkede siyasi çözümü öngören BMGK'nin 2254 sayılı kararının işletilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Umman'da

aynı şekilde geçiş sürecinin silahsız olması ve şiddetin reddedilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

KÖRFEZ'DE PRAGMATİZM VE HİZALANMA

Bu aşamadan sonra Körfez ülkeleri tıpkı 7 Ekim 2023 tarihinden sonra Ortadoğu siyasetlerine yönelik olarak yeniden düzenledikleri önceliklerini, Suriye odaklı olarak da 8 Aralık 2024 tarihinden sonra düzenleyeceklerdir. Bu bağlamda bakıldığında, Körfez ülkelerinin Suriye'ye yönelik politikalarının nasıl şekilleneceği Suriye'de 8 Aralık tarihinden sonra yaşanacaklara büyük oranda bağlıdır.

Daha önceden iç savaş sürecinde farklılaşan politikalar izlemiş olsalar da bütün Körfez ülkelerinin Suriye'de silahsız güç transferini ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü desteklemesi beklenmektedir. Zira Suriye'den Esad rejiminin kontrolünde yayılan uyuşturucu gibi yahut düzensiz göç ve savaşçıların yayılması gibi sınıraşan sorunların Körfez açısından artık bir tehdit olmasının engellenmesi, Suriye'deki siyasi geçişin sorunsuz yaşanmasına bağlıdır. Bu çerçevede Körfez'in Esad sonrası Suriye'de etkin olabileceği bir diğer nokta da Suriye'nin yeniden yapılandırılması sürecidir. Her ne kadar

2011'den bu yana devam eden ve bugün Esad rejiminin devrilmesiyle sonlandığı ifade edilebilecek Suriye iç savaşında Körfez ülkelerinin tutumlarının değiştiği aşikârdır. Fakat bu aşamadan sonra Körfez ülkelerinin 2011-2024 arasındaki politikaları değil 2024 sonrasında Esad sonrası bir Suriye'ye karşı nasıl bir politika izleyebilecekleri kritiktir.

Esad rejiminin Arap Birliğine tekrar alınması sürecinde Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn gibi ülkeler ön plana çıkmış olsa da 8 Aralık sonrası Suriye'de yeniden yapılandırılma sürecinde bütün Körfez ülkelerinin yer alabileceği tahmin edilebilir.

Sonuç olarak Suriye'de 8 Aralık sonrası süreçte önemli olmayan bir nokta var ise o da 8 Aralık öncesinde hangi Körfez ülkesinin hangi politikayı uyguladığıdır. Bölgede İran destekli unsurların İsrail tarafından son derece zayıflatıldığı bir süreçte, Esad rejiminin de düşmesi, Körfez ülkelerinin İran'ın Ortadoğu'daki etkisini azaltan bir gelişme olarak

yorumlayabilecekleri bir mesele olarak da görülebilecektir. Bu çerçevede 2010'lu yılların hemen başlarında Esad rejimine karşı muhalifleri destekleyen Körfez ülkeleri daha sonra ayrışmaya giderek Esad rejimini tekrar tanımışlardı. Dolayısıyla Ortadoğu siyasetindeki değişikliklere hızlıca ve pragmatik bir şekilde ayak uydurabilen Körfez ülkeleri, burada da Suriye'deki yeniden yapılandırma sürecindeki ekonomik fırsatlara, Suriye üzerindeki İran tahakkümünün zayıflamasına ve Suriye'nin artık kendileri ve bölge için bir istikrarsızlık kaynağı olmayacak olması gibi gerçekliklere odaklanarak bu yönde politikalar izleyeceklerdir.

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2024

Bu çalışmaya ait içeriğın telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Email : info@orsam.org.tr
Fotoęraflar : Anadolu Ajansı (AA)